

Thomas Willer & Søren Østergaard

Det er vigtigt at være en succes ... men det er bare ikke altid, at det lykkes!

Et studie blandt danske gymnasieelever med fokus på,
hvordan de håndterer Fester, Forældre, Fritid, Fremtid og Friends

CENTER FOR UNGDOMSSTUDIER

Rapportens indhold

1. Gymnasiet fremstår som det sikre valg – en introduktion	3
2. Fra fælles historie til venne-relationer baseret på smag og interesser	7
Hvad får dem op om morgenen?	14
3. Fra folkeskoleelev til festabe	17
”Flere og flere unge føler sig ensomme”	22
4. ”Mor, det regner i Roskilde ... kan du hente mig” – fra opdrager til logistikmedarbejder	23
Stigende kropsutilfredshed hos både drenge og piger!	30
5. Fritidslivet kræver i stadig stigende grad, at man er selvdisciplineret og god til selvorganisering ...	31
Det er ikke enkelt at få dagligdagen til at hænge sammen!	38
6. Det bliver spændende, men	39
Den religiøse dimension fylder ikke meget	45
7. Når livet leves i spændingsfeltet mellem længslen efter ægthed og søgen efter succes	47
8. Litteraturliste	51

*Det er vigtigt at være en succes ...
men det er bare ikke altid, at det lykkes!*
Thomas Willer & Søren Østergaard

Forsidefotos: Jørgen Lassen (elever Rødkilde Gymnasium)
Grafisk tilrettelæggelse: D-GRAFISK, David Lund Nielsen

© Ungdomsanalyse.nu
1. udgave, 1. oplag, 2017

Ungdomsanalyse.nu
Peter Bangs vej 5B, 3. sal,
2000 Frederiksberg
www.ungdomsanalyse.nu
info@ungdomsanalyse.nu

1. Gymnasiet fremstår som det sikre valg – en introduktion

?? ... Gymnasierne fremstår som det sikre valg for mange af os unge – og for vores mødre, ikke mindst. Mor ser jo gerne, at man kommer på gymnasiet, så man bagefter kan tage en lang videregående uddannelse og få et godt arbejde. Mange unge ser erhvervsuddannelserne som en begrænsning, mens gymnasiet giver én mulighed for at videreudvikle sig. Selvom politikerne har gjort meget for at ændre det billede, er det stadigvæk den opfattelse, mange har ...

Sådan kommenterede politisk næstformand i Danske Skoleelever, Mads L. Rasmussen, da han i foråret 2016 blev bedt om at forholde sig til det faktum, at tre ud af fire unge vælger at søge ind på en gymnasial uddannelse (Politiken 21. marts 2016). Gymnasiet fremstår som det sikre valg for den enkelte unge, som så kan udskyde et mere definitivt uddannelsesvalg i tre år, såvel som for de primære uddannelsesvejledere, nemlig forældrene, der i stigende grad selv tilhører de generationer, hvor flertallet tog en gymnasial uddannelse, og for hvem gymnasiet, derfor er et naturligt valg.

Billedet på forsiden af rapporten viser en gruppe nyudklækkede studenter. De ser super tjekkede ud, men er også meget ens, og denne "enshed" blandt de unge ser vi også afspejlet i deres valg af uddannelse. Danske unge vælger i udgangspunktet det sikre. De vælger de samme uddannelsesretninger, og de vælger det, de kender, hvilket sådan set giver god mening i en livsfase, hvor man ikke er specielt afklaret i forhold til, hvad man skal på den lange banel!

Selvom de unge ser ens ud, er det dog vigtigt at være opmærksom på, at den enkelte unge oplever at stå alene med en række valg i forhold til et ungdomsprojekt, der helt overordnet handler om at:

- * Udvikle selvdannelse i mange kontekster
- * Udvikle selvsikkerhed og refleksivitet
- * Udvikle sociale praksisser med viden om forskellige kontekster

- * Udvikle individuelle kvalifikationer og kompetencer
- * Udvikle en selvstændig personlighed

I takt med at man stadig yngre står med ansvaret for denne ikke helt enkle opgave, kan man godt forstå, hvis en voksende gruppe af unge søger mod det trygge og følger flertallet, når det gælder uddannelse, fritidsaktiviteter, forbrug mv.

Dermed kommer størstedelen af de unge til at fremstå ret mainstream! Sat lidt på spidsen kan man sige, at danske unge i 2010'erne er den mest mainstream ungdomsgeneration, vi har haft til dato. De er, hvad man kunne kalde kollektivt orienterede individualister – den enkelte oplever at skulle træffe genuint individuelle valg omkring uddannelse, personligt udtryk, værdier, fremtid mv. – men valgene viser sig i vid udstrækning at være identiske med flertallets valg – sikkert fordi dét at følge strømmen afføder en vis tryghed i en verden, der hele tiden forandres for øjnene af os!

1.1 Det sikre valg giver god mening i en usikker verden – eller gør det?

De ydre rammer omkring gymnasielivet ændrer sig løbende – det har vi f.eks. set med de ændrede adgangskrav, fælles grundforløb og det såkaldte uddannelsesloft på de videregående uddannelser – alt sammen noget, der har indflydelse på hverdagen i gymnasiet.

På samme måde ændres rammerne omkring ungdomslivet som sådan. Tidligere var tilstedeværelse en forudsætning for interaktion mellem mennesker, men sådan er det ikke længere. Med smart phones og sociale medier kan man interagere og være nærværende med mennesker langt væk. Det er bare et nærvær, der udspiller sig i tid i stedet for i rum. Vi har således bevæget os i retning af det Søren Schultz Larsen omtaler som "tiltidedværelse" som den af-

gørende præmis for at interagere, og det, at vi kan være sammen uden fysisk at være sammen, er med til at ændre ungdomslivet (Schultz Larsen 2013) – og måske er det netop det, der gør, at f.eks. ”festen” får en anderledes og måske markant betydning som der, hvor venskabet, forstået som fysisk nærvær i mere traditionel forstand, udfoldes!

I et globalt perspektiv er der også tale om store forandringer. Danske unge vokser op i en verden, hvor den tilgængelige viden fordobles hvert år. Halvdelen af de jobfunktioner, vi kender i dag formodes at være forsvundet i 2030, og *disruption*¹ er blevet et ’buzzword’, der kan forklare det meste i forhold til en fremtid, som vi kun ser konturerne af (Pedersen & Hviid 2015). Unge vokser op i en verden, hvor forandringsvindene blæser kraftigt, og hvor det er svært at se, hvem der er i kontrol, når det gælder udviklingen i såvel den fysiske verden, hvor terror, global opvarmning og folkevandringer er blevet en del af dagsordenen, som i den virtuelle verden, hvor det, som er *the shit* i dag, er skrot i morgen.

I en verden i hastig forandring tager det trykke valg ofte afsæt i gårdsdagens værdier og behov, og man kan derfor spørge, om danske unges foretrukne strategi om at søge det trykke reelt er den billet til fremtiden, som de drømmer om, eller om det er nogle helt andre kompetencer, der efterspørges fremadrettet?

I erhvervslivet efterspørges der unge med *21st Century Skills*, hvilket bl.a. indbefatter evnen til at fungere ude af sin *comfort zone* og modet til at eksperimentere og stille kritiske spørgsmål. Med andre ord er det, erhvervslivet søger, unge, som med afsæt i en grundlæggende faglighed er nysgerrige og har modet til at tænke ud af boksen – et snit på 12,4 i allerede etableret viden, står ikke højt på listen.

1.2 Fra 1. division til Superliga på seks uger – danske gymnasieelever er vant til hurtige omstillinger!

Et fodboldhold fra 1. division, der kvalificerer sig til at spille med i Superligaen, har i udgangspunktet seks uger til at opfylde de krav, der er til at spille på

dette niveau. Det betyder bl.a., at de skal opgradere deres stadion til superliga-standard, indkøbe nye spillere med det fornødne niveau, opbygge en kommunikationsafdeling, der kan håndtere den større mediebevågenhed, ansætte en sikkerhedschef og finde 200 frivillige vagter, der har en forkærlighed for at stå med ryggen til kampen! Og det hele skal ske på samme tid ... Det ikke er nogen helt enkel øvelse!

En tilsvarende dramatisk udvikling gennemgår man i overgangen fra grundskolen til gymnasiet. Hvis man ønsker at få en fornuftig studentereksamen, bliver man nødt til at bruge en del tid på **lektier** og **afleveringer** – og reelt langt mere tid end man – særligt for mange drenges vedkommende – anvendte i grundskolen. Det er også vigtigt at være en del af **det sociale liv** på gymnasiet, herunder specielt **festkulturen**. Hvor to ud af ti elever i 9. klasse gik til fest stort set hver uge, er tallet i gymnasiet steget til syv ud af ti! Festerne, en smoothie på Joe & The Juice eller en kebab hos den lokale kebabpusher skal finansieres, hvilket for flertallet kræver, at man har et **fritidsjob**, der kan supplere lommepengene og/eller SU’en. I 9. klasse har én ud af tre elever et fritidsarbejde – i gymnasiet er tallet steget til det dobbelte (Grube & Østergaard 2010: 2016). **Transport** er også en tidsrøver for de fleste, idet den lokale folkeskole er erstattet med en ungdomsuddannelse, der for mange vedkommende ligger længere væk.

I lighed med de klubber, der rykker op i Superligaen, er det en udvikling, hvor det hele stort set sker samtidig. De mange nye bolde, der skal holdes i luften af den unge, kræver planlægning og prioriteringer – og for nogen også fravalg – hvis det hele skal gå op i en højere enhed!

Det interessante er så, at de fleste gymnasieelever på ganske kompetent vis lykkes med projektet! De formår at navigere i nye landskaber, indgå i nye relationer og foretage de nødvendige justeringer, der gør, at de lander med begge ben i gymnasiet! Her møder de så en udpræget ”teaching to the test-kultur”, hvor fokus er på at præstere og bestå snarere end på at udvikle sig og forstå! Og det er en kultur, som kun i meget begrænset omfang er til forhand-

1 Professor Clayton M. Christensen definerer begrebet *disruption* således: En virksomhed der gennem innovation af nye produkter og services undergraver eller nedbryder en eksisterende branches typiske forretningsmodeller. Disruption er ikke kun innovation, men river alt op med rode og ændrer måden vi tænker på, vores adfærd, måden vi gør forretning på og lever vores dagligdag på. Disruption fordriver et eksisterende marked, en industri, en teknologi og erstatter det med et nyt og bedre produkt. Det er på en gang destruktivt og kreativt. Helt klassiske eksempler på disruption er Kodak, der i løbet af kort tid blev udkonkurreret af digitale kameraer og Blockbuster, der bukkede under efter konkurrence fra Netflix (Christensen 2015).

ling, selvom stadig flere peger på, at konkurrencestatslogikken om, at vi skal konkurrere med indere og kinesere, næppe er holdbar på den lange bane (Willerslev 2016).

1.3 Vi har fokus er på de 5 F'er

Undersøgelsen baserer sig dels på en survey foretaget blandt 2030 1.-3.g'ere fordelt på 21 almene gymnasier og handelsskoler fra hele Danmark, dels på 48 interviews med elever fra seks forskellige skoler foretaget i 2016-2017. Vi har et ønske om at forstå, hvorledes de ændrede rammer omkring ungdomslivet påvirker danske gymnasieelevers hverdagsliv. Hvordan håndterer de unge kravene om hele tiden at skulle præstere? Hvad tænker de omkring en fremtid, hvor de ikke blot skal konkurrere mod sidekammeraten, men også mod kinesere og indere? Har de ændrede ydre rammer nogen betydning for deres trivsel? Og hvad med deres fritidsliv – undergår det også forandringer, når kineserne spøger i horisonten? Oplever de individualiseringsbyrden i praksis? Vi har i denne undersøgelse valgt at gå udenom en række af de områder af gymnasie- og ungdomslivet, hvor der i forvejen findes en stor mængde viden – lektielæsningsfrekvens, rusmidler, medier, sundhed mv. og har i stedet valgt at fokusere på følgende fem temaer, som i nogen grad er underbelyst inden for forskningen på gymnasieområdet:

- * Fritidsaktiviteter
- * Fester
- * "Friends" – med andre ord vennerelationer
- * Forældre og andre "voksne"
- * Fremtidsforventninger

Disse fem "F'er" bliver suppleret af en række faktabokse, der omhandler temaer, som er vigtige i relation til det at gå i gymnasiet – f.eks. alkohol, stress, ensomhed mv.

Det længere perspektiv

I 2010 foretog vi på CUR en undersøgelse med specifikt fokus på sammenhængen mellem gymnasie- og fritidsliv. En del af spørgsmålene i denne undersøgelse er identiske med spørgsmålene fra dengang, og i det omfang det giver mening, vil vi anlægge et "historisk" perspektiv og forsøge at indkredse konkrete ændringer i måden, hvorpå danske gymnasieelever håndterer de udfordringer og forandringer, man står overfor som ung – uanset årstallet.

1.4 Hvem skriver vi til?

Vi skriver primært til de "voksne", der hver eneste uge møder og arbejder med unge i landets idrætsforeninger, spejdergrupper, ungdomsklubber, musikkoler mv. Hensigten er dels at introducere dem til den hverdag, som gymnasieeleverne skal håndtere, dels at pege på nogle af de muligheder, som foreningslivet har for at virke som attraktive "frirum" i en hektisk periode i elevernes liv.

At skrive til en bred målgruppe har naturligvis betydning for formidlingen af undersøgelsens resultater – både i forhold til antallet af sider og i forhold til brugen af fagtermer, som vi har forsøgt at holde på et minimum. Det er derfor vigtigt for os at slå fast, at bogen på ingen måde er tænkt som en videnskabelig afhandling. Undersøgelsen bygger på et solidt og gennemført stykke forskningsarbejde, men er forsøgt formidlet i en form, der gør, at undersøgelsens pointer når uden for en snæver kreds af uddannelses- og ungdomsforskere, sociologer mv. På trods af den tilstræbte populære form håber vi dog, at bogen også vil blive læst af de fagfolk på landets gymnasier, der til daglig er engagerede i arbejdet med at skabe spændende og udfordrende uddannelsesmiljøer, der gør danske unge klar til det 21. århundredes udfordringer!

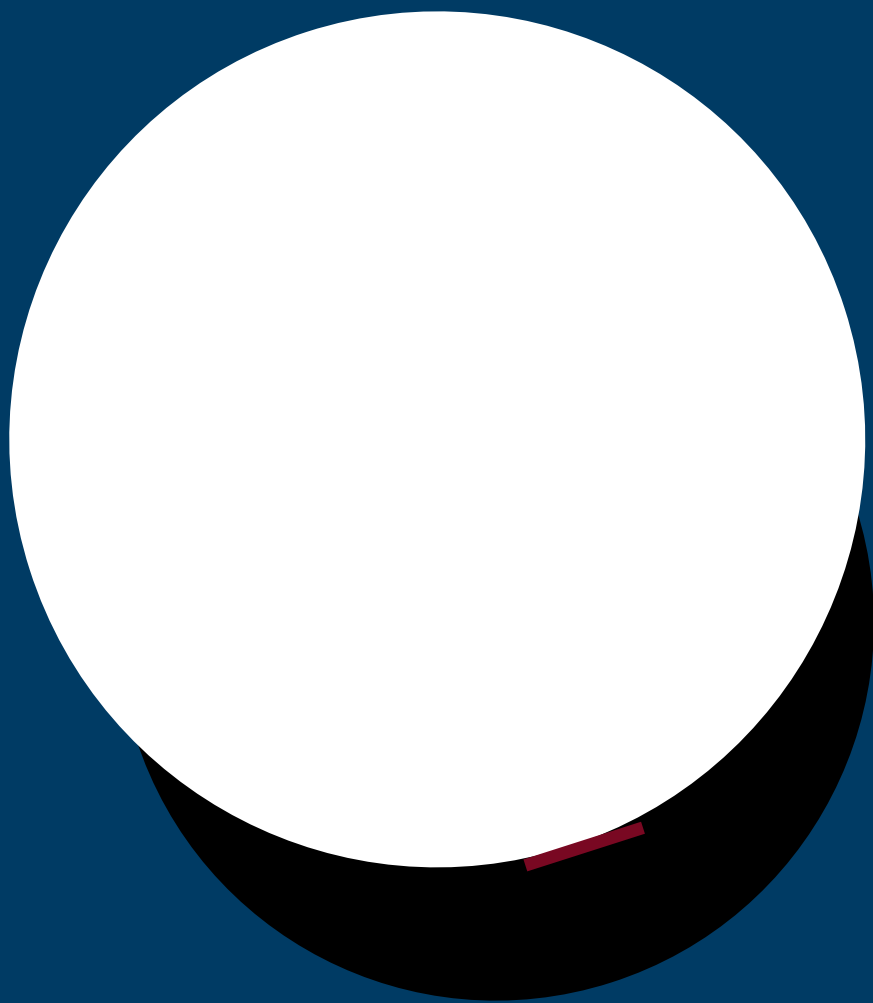
Tak til ...

Undersøgelsen er produktet af mange, der har sagt JA, herunder:

- * De 21 gymnasier (STX og HHX), som sagde JA til at eleverne kunne udfylde et spørgeskema som en del af undervisningen.
- * De ca. 2000 elever, som sagde JA til at udfylde et langt spørgeskema.
- * De 48 elever, som sagde JA til at lade sig interviewe – og derigennem har hjulpet os med at sætte ord på tallene.
- * Vores altid fleksible layouter David Lund Nielsen.
- * Vores kollegaer for konstruktiv kritik.
- * Bjarne Willer for "korekturhæftning"

Frederiksberg, november 2017

Thomas Willer & Søren Østergaard

2. Fra fælles historie til venne-relationer baseret på smag og interesser – perspektiver på venner

I 90'erne og starten af 00'erne var tv-serien *Friends* populær i såvel USA som i Danmark. I en tid hvor familiemønsteret var i opbrud, blev venner for mange det faste holdepunkt. I 2010'erne har en ny serie med venner som omdrejningspunkt taget danskerne i alle aldre med storm, nemlig *SKAM*. Her følger man med i en flok gymnasievenners liv – på godt og ondt. Hvor *Friends* handlede om livet, som bare opstår mellem venner, så handler *SKAM* om, hvorvidt man er værdig og god nok til at være en del af det fællesskab, som vennerne har.

I *Friends* var den grundlæggende præmis, at hele verden kunne være mod vennerne, og der kunne komme en række "relationelle" forstyrrelser, men der var intet, som kunne bryde venskabsbåndet. I *SKAM* er venskabet ikke helt på samme måde. Selvom vi følger en gruppe nære venner, ser man, at venskaber er skrøbelige, og at det er selve venskabet præmis, at det er til forhandling, men samtidig viser serien, at det er midt i skrøbeligheden, at man finder venskabet styrke.

Når TV-serier er bedst, er de ofte et spejl af tiden, og *SKAM* indikerer, at der i disse år sker et opbrud i den måde, unge er venner med hinanden på – og ikke kun som følge af skiftet fra "tilstedeværelse" til "tiltildelse", men fordi forventningerne til venner er under forandring.

Når vi spørger gymnasieelever til betydningen af "nære venner" angiver 90 pct. – fordelt på 87,2 pct. af drengene og 92,6 pct. af pigerne, at de nære venner i høj grad har betydning! Betydningen af nære venner er ikke til diskussion – noget denne elev fra 2.g sætter ord på:

”Venerne er næsten altafgørende for ens trivsel i gymnasiet. Uden venner føler man sig ikke tryk, og man har ikke mulighed for at spejle sig i hinanden, hvilket er meget vigtigt for unge. Det er meget vigtigt at føle, man hører til. (Dreng 2.g)

I dette afsnit vil vi sætte fokus på, hvor meget man egentlig er sammen med sine venner, hvilke temaer, der sætter dagsordenen, når man er sammen, om der er forskelle på drenge og pigers måder at være sammen på, om venskaber ændrer sig i takt med at eleverne bliver ældre, og om der er indikationer på, at de unge reelt oplever, at venskaber i stadigt stigende grad er til forhandling.

2.1 Hvor ofte er de sammen med deres venner IRL?

Venner er omdrejningspunktet for gymnasieelevernes sociale liv, og de er vigtige medspillere i den identitetsproces en gymnasieelev befinder sig i. Samtidig er mange gymnasieelever under massivt tidsmæssigt pres i forhold til at få skole, fester, fritidsjob, sport mm. til at hænge sammen. Så hvor tit er de egentlig sammen med deres venner "IRL" uden for skoletiden?

Hvornår hænger du med dine venner (sæt gerne flere kryds)	Dreng	Piger	I alt
Flere gang om ugen	41,7	29,3	35,7
Én enkelt gang	23,4	27,9	25,8
Primært i weekenden	60,4	70,4	65,6
Til fritidsaktiviteter	26,5	20,9	23,5

Tabel 1: Hvor tit er du sammen med dine venner "IRL"?

Der er et flertal af gymnasieeleverne, som primært hænger ud med deres venner i weekenden. I alt er det 65,5 pct. Der er klart flere piger end drenge, for hvem weekenden er det primære tidspunkt at hænge ud med vennerne. Det er 70,4 pct. af pigerne, som primært hænger ud med vennerne i weekenden, mens tallet kun er 60,4 pct. for drengene.

For denne dreng i 1.g er det i lighed med det store flertal af gymnasieeleverne meget vanskeligt at skabe et overskud i hverdagen, så han også har plads til at dyrke "nærværet" med vennerne. Derfor er det oftest i weekenderne, at han er sammen med vennerne.

?? *Jeg er så træt i hverdagen, så jeg tager ofte en lur, når jeg kommer hjem fra skole. Jeg har fri 15.30 hver dag, og det kan tage to timer at komme hjem, så er der mad og lidt Netflix og så i seng, så jeg ser meget sjældent mine venner i løbet af ugen, men så fredag, lørdag, søndag, så skal der ske noget. (Dreng 1.g)*

Hverdagen er presset, og derfor gælder det for både drenge og piger, at et flertal af dem primært hænger ud med deres venner i weekenden, hvilket betyder, at det fysiske samvær i højere grad er koblet til festens intensitet end til hverdagen. Venskaberne får et andet indhold og en anden tone end blot det, at man skal være der for hinanden. Weekendene er der, hvor der "skal ske noget" – det intense frirum, hvor man kan hænge hverdagens præstationspress i garderoben. Venskaber udfoldes dermed i vid udstrækning mellem hverdagen i klassen og de intense oplevelser til festerne – og sammenhængen vedligeholdes via den løbende kommunikation på diverse sociale medier i hverdagen.

Over 40 pct. af drengene hænger ud med deres venner flere gange om ugen efter skoletid, mens det kun gælder 29,3 pct. af pigerne. Der er også flere drenge, der hænger ud med vennerne i forbindelse med fritidsaktiviteter, hvilket dog til en vis grad kan forklares med, at drengene også er væsentligt mere engagerede i faste organiserede fritidsaktiviteter (se kap. 5).

Tabel 1 indikerer, at der er en kønsforskel på, hvornår og hvor meget man er sammen med sine venner uden for skolen, og alle de skitserede forskelle, der er mellem drenge og piger, er signifikante! Der kan være mange forskellige forklaringer på denne forskel

mellem piger og drenges "venneadfærd". Én helt oplagt forklaringsmodel er, at drengene bruger mindre tid på skole- og fritidsarbejde, og dermed har mere fritid end pigerne. En anden forklaring kan være, at drengenes venskaber til en vis grad er anderledes forankret end pigernes. Drengene mødes ofte om fælles aktiviteter og hænger ud på den måde, mens pigerne mere mødes omkring relationerne – som i lige så høj grad kan plejes via sociale medier mv. (Grube Juhl & Østergaard 2016)

2.2 Hvad taler man med sine venner om?

?? *Jeg snakker med mine venner om alt muligt selvfølgelig, men jeg tror generelt, at en stor del af samtalerne handler om andre; altså andre unge, som man kender: fælles bekendtskaber. Og ved det samtaleemne føler man netop, man hører til et sted, fordi man kender de samme mennesker. Så fester, andre unge og dagligdagens glæder og udfordringer snakker man mest om. (Pige 3.g)*

Som pigen her giver udtryk for, er det de nære emner, som optager én, når man snakker med sine venner. Det er vigtigt at tale om **fælles** ting, så man oplever, at man hører til og er en del af fællesskabet. Vi har spurgt gymnasieeleverne om hvilke emner, de ofte taler med deres venner om. Se tabel 2 på næste side.

De fleste taler oftest om de nære ting. 67,0 pct. taler ofte om festerne, 47,5 pct. taler ofte om kærester, og 45,2 pct. taler ofte om, hvordan de har det. De samme temaer udgjorde "top 3" i 2010.

Uden for top tre er der dog sket nogle væsentlige ændringer i samtaleemnerne fra 2010 til i dag. I 2010 var det kun 13 pct. af eleverne, som ofte talte med deres venner om fremtiden, mens det i dag er mere end dobbelt så mange – nemlig 30,6 pct. I 2010 var der 15 pct., som ofte talte om skole og lektier, mens det tal i dag er steget til 38,6 pct. Ændringerne skal formentlig ses i sammenhæng med en stadigt mere markant præstationskultur i gymnasiet. Størstedelen af gymnasieeleverne er målrettede og disciplinerede. Uddannelsesloftet betyder, at man skal vælge rigtigt første gang, man vælger uddannelse, og eleverne ved, at det at præstere godt i skolen, giver dem flere muligheder i fremtiden. Disse overvejelser fylder meget i den enkeltes liv og bliver altså også

	Ofte
Fester	67,0
Kærester	47,5
Hvordan vi har det	45,0
Fritid	41,5
Skolen/lektier	38,6
Udseende	35,6
Fremtiden	30,6
Drømme	29,3
Stress	28,8
Bøger	27,6
Musik	18,3
Politik	10,5
Tro	4,9

Tabel 2: Hvilke temaer drøfter du med dine venner? (Der måtte sættes flere krydser)

stadigt mere dagsordensættende, når man er sammen med sine venner.

Fester og udseende fylder meget ...

Fester og udseendet er to andre emner, som fylder mere i samtaler mellem venner i dag end for seks år siden. Festkulturen har "altid" været vigtig for det sociale liv på gymnasiet, så det er ikke nogen overraskelse, at mange også ofte taler om fester med vennerne. Dog ser det ud til, at festerne fylder stadig mere i samtalerne i dag, hvor 67 pct. af eleverne ofte snakker med deres venner om fester, mens "kun" 47 pct. gjorde det i 2010. Der kan være flere forklaringer på dette forhold, men helt centralt i forståelsen af festen som et hyppigt samtaletema, er det forhold, at "festen" inklusiv "forfest", "afterparty" mv. for en stor gruppe af elever er den primære fysiske arena, hvor venskabet udlevs uden for klasseværelset.

Udseendet fylder også mere, end det tidligere har gjort. I 2010 talte 15 pct. ofte om udseendet med deres venner, mens 35,6 pct. gør det i dag. Vi bliver bombarderet med idealiserede kroppe, meget

hud og nøgenhed i det offentlige rum, muligheder for at modellere vores udseende mv. I den optik, og i en formativ periode af elevernes liv, forekommer det derfor naturligt, at udseende, selviscenesættelse mv. bliver en central dagsorden i vennegruppen.

Taler man om det samme alle tre år i gymnasiet?

Når man ser på, hvordan samtaleemnerne fordeler sig på klassetrin, ser man, at der både er ligheder og forskelle mellem klassetrinene. Der er nogle emner, som kommer til at fylde mere i samtalerne henover årene. Fremtiden og valg af uddannelse er de to emner, som naturligt nok fylder mere i 3.g end i 1. og 2.g, mens emner som udseende, fester, fritidsinteresser, og hvordan man har det, fylder mere i 1.g end i 2. og 3.g. Det eneste emne, som fylder mere i 2.g end i 1.g og 3.g er stress. 2.g er traditionelt set også det år på gymnasiet, hvor der er flest lektier og afleveringer, så det er måske ikke så mærkeligt.

Pigerne taler om, hvordan de har det, og drengene taler om, hvad de går til ...

Der er stor forskel på, hvad drenge og piger drøfter med hinanden – se tabel 3:

	Dreng	Pige
Hvordan vi har det	24,5	63,9
Skolen	27,3	48,9
Musik	21,6	15,4
Fremtiden	26,2	34,6
Drømme	24,7	33,4
Politik	15,4	6,1
Udseende	24,6	45,5
Fritid	48,8	35,0
Fester	64,0	69,7
Kærester	26,6	66,3
Stress	13,6	42,4

Tabel 3: Hvad taler du "ofte" med dine venner om?

Som det fremgår af tabellen, er der ret tydelig forskel på, hvad piger og drenge taler om, når de er "sammen". Pigerne taler primært om, hvordan de har det, fester og kærester. Det er de nære personlige ting, som fylder meget. Man kan også sige, at det er det relationelle og mere emotionelle, som pigerne taler om. Drengene taler mest om fester og fritidsinteresser – med andre ord ting, man laver sammen eller deltager i.

Selvom man de seneste mange år har forsøgt at gøre op med kønstereotyperne, og på trods af, at pigerne i stadigt stigende grad indtager arealer, der tidligere var forbeholdt drengene, viser undersøgelsen, at piger stadigvæk i vid udstrækning taler om "følelser", og at drenge taler om sport og aktiviteter.

Tidligere i dette afsnit fremgik det, at fester, skole, udseende og fremtid er emner, som fylder markant mere i samtalerne i dag end i 2010. Det viser sig, at denne udvikling ikke er "kønnet". Der er ca. den samme procentvise stigning for både drenge og piger, når det gælder de fire temaer, så præstationskulturen er også begyndt at blive dagsordensættende for samtalerne på "drengeværelset".

Drenge kan godt tale om følelser – det kræver bare, at omstændighederne er de rigtige!

?? *Det er, når man er fuld, at man taler om de vigtige ting i livet. Der er en af mine venner, som taler om de vigtige ting i livet, når han er fuld, og det gør, at jeg også åbner, for han viser tillid til mig – sikkert fordi jeg også er fuld. (Dreng 3.g)*

Det kan åbenbart være svært for drengene at få sat ord på de vigtige og nære ting i livet. For denne dreng i 3.g bliver alkohol et middel til, at han tør tale om mere emotionelle emner og gøre sig sårbar overfor sin ven, og en af hans venner supplerer:

?? *Du føler dig meget mere kørende, når du får alkohol. Når du drikker, er du ligeglad med, hvad andre siger, så det er lettere at snakke med andre. Det nedbryder barriererne på mange måder. (Dreng 3.g)*

Det er altså ikke fordi, at drengene ikke vil tale om de mere emotionelle ting, de har måske bare ikke de nødvendige erfaringer eller redskaber til at gøre det. En anden dreng udtrykker det på denne måde:

?? *Det kan være svært at snakke med sine venner, hvis man har det svært, hvis man normalt bare snakker om damer og øl, så kan det være svært at tage op. (Dreng 1.g)*

De "utrygge" temaer fylder ikke meget i hverdagen, så der skal noget ekstraordinært til, for at drengene begynder at tale med deres venner om mere personlige temaer – og for nogen af dem er det ekstraordinære alkohol.

Piger taler om ...

?? *Jeg taler med mine veninder om stort set alt; det vil sige familieforhold, hverdag, kærester, forestillinger om, hvad livet skal indebære, fremtidsplaner med mere. Særligt bruger jeg mine veninder som støtte, hvis jeg i relationen til andre mennesker er såret eller vred, og har brug for at kunne forstå det menneske, jeg har problemer med. (Pige 2.g)*

I vores interviews med pigerne, viser det sig, at pigerne er gode til at tale om både de "tunge" og "lette" emner. Som pigen siger, kan hun tale med sine veninder om stort set alt, og hun bruger dem særligt, når hun oplever, at andre har såret hende eller gjort hende vred. Pigerne har fået skabt en anden samtalepraksis end drengene.

2.3 Venskaber under forandring?

Eleverne udvikler også deres samtalepraksis gennem gymnasieårene. I 1.g reproducerer de i vid udstrækning folkeskolens samtaleemner, men samtalerne forandrer sig i løbet af de tre år – noget denne elev i 3.g sætter ord på:

?? *Da jeg var lidt yngre (1.g red.), følte jeg helt sikkert, at der var nogle ting, man skulle leve op til ift. det ydre og interesser osv., men det synes jeg mere er på baggrund af de ting, samfundet lægger værdi i for kvinder. Vi snakkede f.eks. meget om udseende og andres opfattelse af os, også karakterpresset og forældres og families forventninger til én fyldte meget, og generelt delte vi meget personlige ting om os selv med hinanden, så selvom det kunne være overfladisk, var det også meget nære relationer. Med mine veninder i dag taler vi mere om begreber, som vi måske føler definerede vores måde at opføre os på før, som forventninger, fremtiden, politik, kønsidentitet, religion, forhold osv., men selvfølgelig også*

mindre ting, og jeg føler helt sikkert ikke længere, der er noget, jeg skal leve op til, men tror venskaberne handler mere om at udvikle sig selv. (Pige 3.g)

Gymnasieeleverne oplever et pres fra omgivelserne om at leve op til nogle bestemte krav og forventninger. Pigen, der citeres ovenfor, oplever dog, at venskaberne har ændret sig i løbet af gymnasietiden, og samtalerne foregår mere på et metaplan, hvor man reflekterer over, hvordan man er blevet påvirket i forskellige retninger. Hun peger på, at venskaberne for hende nu mere handler om, at man skal udvikle sig selv – og at det måske kan betyde, at man er nødt til at opsøge andre relationer:

?? *Det sidste halve år har jeg skiftet hele min omgangskreds ud. Med mine veninder nu har vi stadig tætte forhold, men vi har ikke behov for at snakke ligeså meget om meget personlige ting, eller hvordan andre opfatter os. Det handler som sagt om, hvordan vi kan udvikle os selv. (Pige 3.g)*

Fra at handle om primært at høre til, blive set og accepteret har hendes fokus flyttet sig i retning af at være en del af et fællesskab, som hun oplever er med til at udvikle hende – og hvor fokus ikke længere primært er på ”mig og os”, men også omfatter tematikker på meta-niveau.

Den form for venskab som denne elev har udviklet, kunne man måske kalde for en form for ’kontraktvenskab’. Hun er en del af vennegruppen så længe, fællesskabet kan levere det, som hun forventer – nemlig at hun oplever at udvikle sig! Og når det ikke længere er tilfældet, kan det være, at hun skifter sin vennekreds en gang til.

Fra folkeskolens venskaber med en lang historie til venskaber baseret på smag og interesser

I folkeskolen er venskaberne på mange måder bundet op på den historie, som man har tilfælles, idet man har været en del af det samme fællesskab i op til 10 år. På den måde har venskaberne haft lang tid at udvikle sig i.

I den første tid i gymnasiet, hvor eleverne ikke abonnerer på en fælles historie, handler det i vid udstrækning om at høre til – med andre ord gå til festerne og gøre mange af de samme ting, som de andre gør.

Senere begynder eleverne at blive mere selektive – de vælger i højere grad venner, efter hvem de deler interesser med – såvel fagligt som socialt. Venskaberne i gymnasiet får dermed karakter af smags- og interessefællesskaber, som man aktivt vælger til – og måske vælger fra – når man ikke længere oplever, at de giver mening for én, eller når andre og mere attraktive fællesskaber byder sig til.

Den måde at anskue fællesskaber på minder meget om Zygmunt Baumanns beskrivelse af *garderobefællesskabet* (Baumann 2000), som han kalder et flygtigt fællesskab, da det kun eksisterer, så længe vi har vores jakker hængende i samme garderobe. I den form for fællesskab, som vi lige har beskrevet, kan jakken hurtigt blive fjernet fra garderoben, hvis man f.eks. oplever ikke længere at dele smag eller interesser med de andre.

Og samtidig er det vigtigt at høre til! – den kollektive individualismes store udfordring!

Sociologen Anthony Giddens talte allerede for tyve år siden om, hvordan vi som individer kun har os selv at forholde os til, når vi skal træffe valg (Giddens 1996), og hans forudsigelse var, at individualiseringen blot ville fortsætte derudad. Man har ikke en familie, en social klasse, et politisk parti eller noget andet, som man helt sikkert og kontinuerligt kan støtte sig til, på samme måde som det var tilfældet generationer tilbage. I dag er man grundlæggende alene med sine valg.

Samtidig med at eleverne skal træffe egne valg, frygter de at stå alene, og så er det vigtigt at være en ”succes” i vennegruppen:

?? *Jeg bliver ked af det, når jeg ikke klarer mig godt i vennegruppen, hvis jeg ikke var med i de ting, de lavede, eller hvis alle i klassen ikke kunne lide mig, så ville jeg straks se på, hvad det var, jeg skulle ændre. Jeg kunne finde på at sige til mig selv, at jeg skulle prøve at ignorere den følelse, det er vigtigt, at folk kan lide mig, der hvor jeg færdes. Det er vigtigt, at folk kan lide mig, hvis jeg kan lide dem. (Pige 3.g)*

Pigen i dette citat beskriver den følelse, som går igen i mange af vores interviews. Det er vigtigt at passe ind, så andre kan lide én, og man oplever at blive accepteret. Udfordringen er bare, at man ikke kan regne med, at ens venner altid er der for én – kun hvis de synes, at man er ”god nok”. Der er en

fornemmelse af, at man står alene, når det kommer til stykket. Som pigen i citatet siger, vil hun forsøge at finde ud af, hvad hun skal ændre, så andre kan lide hende, hvis hun oplever at være uden for.

At indgå i venskaber handler ikke bare om, at du vælger, hvad der er godt for dig. Man skal præstere og vise, at man er god nok, før man bliver accepteret, og hvis man så samtidig hele tiden sammenligner sig med andre, vil man konstant opleve, at man ikke er god nok, for der vil hele tiden være nogen, som præsterer bedre, end man selv gør!

På mange måder giver eleven ovenfor udtryk for den situation, som mange af gymnasieeleverne befinder sig i, når det gælder de sociale relationer og vennerne. På den ene side vil man gerne være en del af fællesskabet. Man vil accepteres og anerkendes, og på den anden side har man følelsen af at være alene. Man skal gøre sig fortjent til at blive en del af fællesskabet, selvom det, man egentligt gerne vil, er at blive accepteret og anerkendt for den, man er. Med andre ord oplever eleverne den udfordring, det er at være kollektivt indlejrede individualister, hvor vi – selvom vi er en del af en gruppe – grundlæggende selv har ansvaret for at lykkes!

Man skal præstere på alle arenaer!

”*Nogen gange når man har kysset med en pige til en fest, og det var dejligt, så går man bagefter ind på IG, og så lige pludselig ser man hendes billeder og ser, at hun ikke har særlig mange følgere. Man tænker, hun er en taber – det tænker man da, hvis man er ærlig. Så ser man hende, og man får et andet billede af hende, at hun ikke er socialt accepteret. Så ændrer man holdning og dropper hende. Det er forkert, men sådan er det.* (Dreng 1.g)

Ikke nok med, at man skal levere de gode karakterer, man skal også være tilstede ved festerne, man skal lave socialt arbejde, man skal kunne skaffe adgang til forskellige andre fester, man skal være god

til sport, man skal også have en bestemt adfærd på de sociale medier og et vist antal følgere, før det er socialt acceptabelt, og andre vil være sammen med én. Drengen i ovenstående citat siger, at han godt ved, at det er forkert at have det, som han har det. Men han siger, at sådan er virkeligheden, og de andre i fokusgruppen giver ham ret: Sådan er kulturen, han var bare den eneste, der turde sætte ord på det. Vi spurgte efterfølgende:

”*Interviewer: ”Hvor mange følgere skal man have for, at det er acceptabelt?”*

Dreng 1.g: ”Hvis hun kun har 50 eller sådan noget, så ville jeg droppe hende ...”

Det er jo relativt, hvad der er acceptabelt på de sociale medier. Men drengens udsagn understreger, at det er vigtigt at signalere, at man er en del af en succes – både i den redigerede virkelighed og i den virkelige virkelighed.

”*Udfordringen er, at man skal fremstå nice på de sociale medier, så andre mennesker kan lide én. Og synes, at ham der er en fed person. Hvis man har 50 følgere, så vil jeg tænke ’den person er da fucked up’.* (Dreng 3.g)

Venskaber er ikke udelukkende baseret på, om man kan lide hinanden, men handler også om at være en succes og leve op til det, som er socialt acceptabelt. Man bliver målt og vejet af de andre, som man spejler sig i, og på hvor meget status dem, man hænger ud med eller dater, har.

På den måde skal man hele tiden gøre sig fortjent til venskabet. Det bliver et kontraktforhold, hvor man kontinuerligt kan genforhandle kontrakten. Det betyder, at venskaber bliver mere skrøbelige og afhængige af, hvor godt den enkelte præsterer på en række parametre, som regnes for vigtige. Det skaber en stor sårbarhed og usikkerhed hos de unge, der må spekulere på, om de er gode nok, og om de andre vil acceptere dem.

2.4 Opsamling – fra spejderpatrulje til garderebefællesskab

Venskaber er meget vigtige for gymnasieeleverne. De er baggrundstæppet, når identiteten skal afprøves, og man skal finde ud af, hvem man er. Derfor er der gymnasieelever, som vil betegne deres venner som familie.

Men på trods af den store betydning, som venskaberne har for gymnasieeleverne, er de under forandring, og de er blevet mere skrøbelige. På mange måder udvikles venskaberne i et spændingsfelt. På den ene side baserer de sig ikke længere kun på tillid og accept af hinanden. For at forblive i venskabet skal man leve op til de krav, som stilles i den specifikke vennegruppe. Hvis man ikke kan leve op til kravene om f.eks. karakterer, følgere på sociale medier, udseende mv., risikerer man at blive sat uden for fællesskabet. På den anden side giver gymnasieeleverne udtryk for, at de gerne vil anerkendes og ses for, hvem de er og ikke, hvad de gør. Venskabet er under forandring og udvikles netop midt i dette spændingsfelt, som ikke er helt enkelt at navigere i!

I Friends kan vennerelationer sidestilles med spejderpatruljer. Man er der for hinanden, og mottoet er én for alle – alle for én. Selvom der er elever, som stadig oplever venskabet som en slags udvidet familie, så er venskabet under forandring. Det er noget af det, vi ser i SKAM, hvor vennerne er optagede af at finde ud af, hvem de er samtidig med, at de kæmper for at blive accepteret af vennerne. Samme kamp kæmper danske gymnasieelever, men det er en vanskelig kamp, når venskaber i nogen grad ser ud til at udvikle sig i retning af at basere sig på præstation frem for tillid og accept.

Hvad får dem op om morgenen?

– perspektiver på motivation i gymnasiet

Hvad motiverer unge, når det gælder uddannelse? Den tematik har der været en del fokus på de seneste år. Mette Pless m.fl. peger i ”Unge motivation i udskolingen” på, at alle unge motiveres af noget, men at deres motivationsorienteringer har deres tyngde forskellige steder” (Pless m.fl. 2015). Mere konkret peger Pless m.fl. på, at eleverne kan være hhv. præstations-, videns-, mestrings-, relations- eller involveringsmotiverede. I et andet studie peger Dorte Ågård på, at gymnasieelevernes motivation hænger sammen med lærernes relationskompetence, herunder deres evne til at udvikle en form for klasseledelse, som forener en høj grad af styring af undervisningen og en høj grad af nærhed til eleverne (Ågård 2014).

I undersøgelsen har vi spurgt ind til hvilke ”delelementer” af gymnasielivet, der motiverer dem – og ”top 5” udgøres af følgende:

Hvad motiverer dig?	Procent
Karakterer	77,4
Lærernes feedback	69,5
At mødes med mine klassekammerater	69,1
Lærernes engagement	65,5
At lære noget nyt	65,0

Tabel 4: Hvad motiverer dig i høj grad/meget høj grad i gymnasiet?

Der er meget, der motiverer eleverne, men karakterer er klart det, der motiverer mest! Tre ud af fire elever – 77,4 pct. – angiver, at karakterer motiverer dem i høj eller meget høj grad. De er vokset op i en præstationskultur, hvor de er vant til, at kvaliteten af

deres præstation valideres af et tal, samtidig med at ”det høje snit” ofte er adgangsgivende til drømmeuddannelsen:

”Karaktererne er dem, som primært motiverer, og det er fedt at klare sig godt, men det er klart karaktererne, som motiverer. Det er klart det, der motiverer selvfølgelig også for at lære noget, men det er det med karaktererne som motiverer. Man skal jo have et højt snit. (Dreng 3.g)

Denne elev sætter fint ord på, hvad det indebærer at være gymnasieelev i en tid, hvor det er vigtigt at forstå, men endnu vigtigere at *bestå!*

Undersøgelsen peger på, at pigerne er noget mere motiverede af karakterer end drengene, samt at karakterer motiverer mere i 1.g end i 3.g.

Jeg bruger ikke meget tid på dag-til-dag-lektier

Informanterne fra interviewene indikerer, at skolen fylder rigtig meget i deres bevidsthed, men der er ingen tvivl om, at de skelner mellem dag-til-dag-lektier og afleveringer, og i den sammenhæng er afleveringerne klart vigtigst for dem. Baggrunden for denne prioritering understreges af en pige i 2.g:

”Jeg bruger ikke rigtig noget tid på dag-til-dag-lektier, da det er afleveringerne, vi bliver bedømt mest på, tror jeg. (Pige 2.g)

Pigerne anvender lidt flere timer på dag-til-dag-lektier end drengene, men forskellen er ikke så stor, som man måske kunne forvente. 68,3% af drengene bruger 0-5 timer om ugen på lektierne, mens det samme gør sig gældende for 57,9% af pigerne. Et stort mindretal anvender mellem 5-10 timer om ugen

Køn	Klasse	0-5 timer	5-10 timer	10-15 timer	15+
Drenge	1.g	38,1	50,9	10,2	0,9
	2.g	22,5	53,3	21,6	2,6
	3.g	30,2	55,4	12,9	1,5
Piger	1.g	24,0	55,5	16,8	3,8
	2.g	15,4	51,8	28,1	4,7
	3.g	13,7	55,0	25,8	1,4

Tabel 5: Antal timer om ugen som eleverne anvender på afleveringer fordelt på køn og klassetrin

på dag-til-dag-lektier, mens en meget lille gruppe – primært af elever med forældre, der er født uden for Danmark – anvender mere end 10 timer om ugen på lektier.

Undersøgelsen viser, at man anvender det samme antal timer uafhængig af, om man går i 1. eller 3.g, og der er heller ingen forskel på STX og HHX – piger bruger lige meget tid, og drengene lige lidt tid.

Afleveringer prioriteres højt af eleverne – dels fordi de er obligatoriske, dels fordi de har stor betydning i forhold til elevernes karakter – se tabel 5.

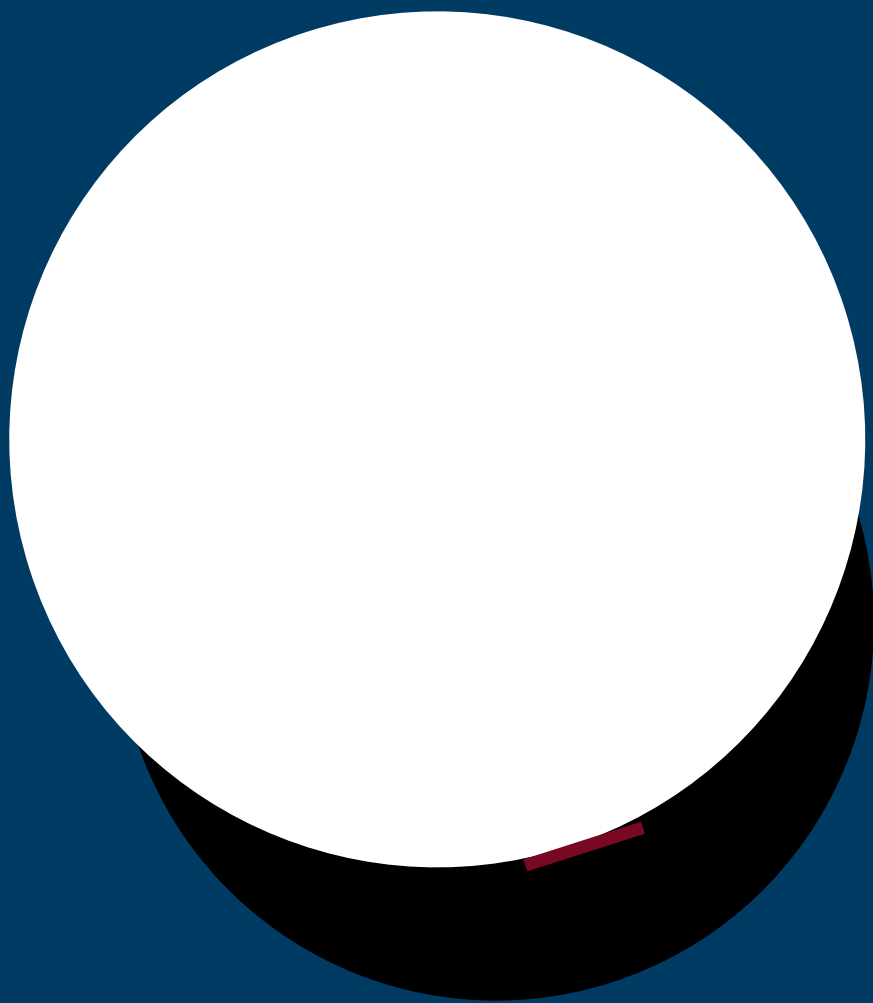
Tabel 5 viser at:

- * De fleste begynder at bruge langt flere timer på afleveringer i 2.g, end de gjorde i 1.g. Det er ikke så underligt, da antallet af afleveringer stiger i 2.g.
- * Det både er drenge og piger, som begynder at bruge mere tid på afleveringer, men at drenge og piger ikke følger samme udvikling i 3.g. Her falder drengenes tidsforbrug nærmest til 1.g-niveau, mens piger fastholder antallet af timer om ugen, som de bruger på afleveringer fra 2. til 3.g.

* Ca. halvdelen af såvel drenge som piger anvender 5-10 timer på afleveringer om ugen gennem hele deres gymnasietid.

* Forskellen ser ud til at bestå i, at der er dobbelt så mange piger som drenge, der anvender mere end 10 timer om ugen – og omvendt dobbelt så mange drenge som piger, der anvender 0-5 timer.

Det er således vigtigt at være opmærksom på, at selvom den andel af elever, der bruger over 10 timer på lektier og afleveringer om ugen primært består af piger, og den gruppe af elever, som bruger under 5 timer primært består af drenge, så er der stort set lige mange piger og drenge i den store midtergruppe, som bruger mellem 5 og 10 timer på lektier og afleveringer om ugen. Det kan måske være med til at nuancere gymnasiedebatten, hvor der ofte er fokus på de højt præsterende piger – og de knapt så højt præsterende drenge.

3. Fra folkeskoleelev til festabe

– perspektiver på alkohol- og festkultur

“Min søn lå i respirator med en promille på 4 ...”, “Læger slår alarm efter drukfest i Dyrehaven ...”, “180 blev behandlet efter kæmpe gymnasiedrukfest ...”. Overskrifterne er mange og til tider voldsomme, når medierne skal beskrive gymnasieelevernes alkohol- og festkultur. I løbet af de seks sommerferieuger, hvor man går fra folkeskoleelev til gymnasieelev, forekommer det, at én af de mest markante forandringer er, at man træder ind i en massiv fest- og alkoholkultur, som man nok har hørt om, men aldrig har erfaret på egen krop.

?? *Jeg havde ikke forventet, at det (festkulturen red.) var så markant, at det både var fredag og lørdag, at det var så meget man festede – det var jeg overrasket over. Det var virkelig markant. Det var hver fredag og lørdag de første mange måneder, men på den anden side, så var det jo noget af det, man godt vidste, der ville komme. Man forventede også lidt, at der skulle drikkes. (Pige 2.g)*

Danske gymnasieelever møder en helt ny verden, når det gælder fester og alkohol i det øjeblik, de træder ind på gymnasiet. I 9. klasse er det én ud af fem, der jævnligt går til fest (Grube Juhl & Østergaard 2016), hvilket betyder, at de slet ikke er ”i form” til en festkultur, hvor det for mange er en mulighed at feste stort set hver eneste uge.

Det, at feste, drikke alkohol og komme sent hjem, betragtes af mange unge som en naturlig del af transitionsprocessen fra ung til voksen (Gundelach & Jarvinen 2009), men for mange kommer det alligevel som en overraskelse, når de mærker festkulturen på egen krop – og det kræver lige lidt ”træning”, før man vænner sig til, hvor meget den fylder i gymnasiet!

I dette afsnit vil der være fokus på at komme lidt ind under huden på alkohol- og festkulturen, herunder alkoholens og festernes betydning for hverdagen

på gymnasiet samt bevæggrundene for at feste og drikke.

3.1 Fest + gymnasiet = druk

For en gruppe af informanter i vores undersøgelse hænger festkultur og alkoholkultur tæt sammen. Man går primært til fester for at få noget at drikke – noget denne elev fra 2.g sætter ord på:

?? *Gymnasiet er bare en stor druktur. I starten af gymnasiet så er der fester fredag og lørdag, og så bliver det ligesom helt normalt, at man er ude fredag og lørdag og ellers er det bare verdens kedeligste weekend. Der er, hvad skal man kalde det, en fest og alkoholkultur, hvor at hvis man skal være sammen en fredag, så skal man også drikke. Sådan gør man i gymnasiet. Hvis man spørger, om man skal noget om fredagen, så ved man, at man spørger, om man skal til fest. (Dreng 2.g)*

For denne dreng i 2.g er fest- og alkoholkulturen blevet en del af ”hverdagslivet”. Hvis han ikke drikker fredag og lørdag, har det været en kedelig weekend. Hvis han skal noget sammen med andre en fredag, så er det lig med, at man skal drikke, og det er ikke fordi, der skal nydes alkohol. Han skal være fuld. Han fortsætter:

?? *I min vennekreds der drikker vi for at blive pisefulde for at sige det helt ærligt. Jeg vil da også sige, at de sjoveste aftener, jeg har haft, er, når jeg har været fuld. Jeg er ikke særlig god til at tale med folk og være i festhumør, når jeg ikke har drukket. (Dreng 2.g)*

I fokusgruppeinterviewene får man indtryk af, at der bliver skabt en særlig social kontekst til festene, hvor man er mere social og åben og har lettere ved at tale med andre, end i hverdagen. Det handler i nogen grad om at ”miste kontrollen”. Alkohol fungerer

som en form for frikvarter i en stram hverdag, og eleverne forventer således, at alkohol fører noget positivt med sig på den sociale front, hvilket stemmer fint overens med undersøgelser, der viser, at otte ud ti gymnasieelever angiver, at de "bliver gladere/får det sjovere" og bliver mere udadvendte, når de indtager alkohol (Due m.fl. 2015).

3.2 Hvor ofte drikker de egentlig? – fakta om gymnasieelever og alkohol

Hvis man primært får sine informationer fra medierne, tegner der sig et billede af, at gymnasieeleverne drikker sig "i hegnet" hver weekend, men som det fremgår af nedenstående tabel, er det langt fra virkeligheden:

	Pige	Dreng	I alt
Aldrig	11%	10%	11%
Enkelte weekender	47%	39%	44%
Næsten hver weekend	34%	34%	34%
Hver weekend	8,6%	17%	12%

Tabel 6: Hvor ofte drikker du alkohol i weekenden? (Tallene er fra Ungdomsprofilen 2014 i Due m.fl. 2015)

Tabellen viser, at lige under halvdelen af landets gymnasieelever drikker enten hver weekend eller næsten hver weekend (46 pct.), mens en næsten lige så stor gruppe (44 pct.) tilvælger alkohol en eller to weekender om måneden. Denne gruppe består primært af piger, som forholder sig mere strategisk til alkoholindtag, der primært finder sted i de weekender, hvor det ikke kolliderer med afleveringer mv. (Grube & Østergaard 2010). Gruppen af elever, der drikker stort set hver weekend, udgøres af 12 pct. – dobbelt så mange drenge som piger.

Dem, der ikke drikker!

En næsten lige så stor gruppe angiver, at de aldrig drikker – med en ligelig fordeling mellem drenge og piger! Gruppen ser ud til i overvejende grad at bestå af dem, der dyrker meget idræt, og dem for hvem den religiøse dimension i livet betyder meget. I vores undersøgelse spørger vi ikke specifikt ind til, om man er elitesportsudøver, eller om man tilhører en særlig religiøs gruppe, men vi kan se, at for dem, som dyr-

ker meget sport i fritiden, og for dem, hvor troen på Gud betyder meget, prioriteres fest- og alkoholkulturen i langt mindre grad end hos deres kammerater.

Hvor meget drikker de egentlig, når de er til fest?

Hvor meget drikker eleverne, når de går til fest? Hvis man spørger ind til, hvor meget de drak til den seneste gymnasiefest, er svaret i gennemsnit 8,3 genstande – fordelt med 7,3 genstande for piger og 9,8 genstande for drengene. Det betyder dog ikke, at alle, som drikker alkohol, nødvendigvis bliver fulde. Der er en gruppe, som i vid udstrækning praktiserer "social drinking" – dvs., at de indtager alkohol, når de er sammen med andre, men bevarer kontrollen over deres alkoholindtag og undlader at drikke sig fulde.

3.3 Hvordan opleves fest- og alkoholkulturen

Informanterne i undersøgelsen abonnerer i nogen grad på historien om, at gymnasiet i vid udstrækning handler om druk:

”Jeg tror ikke, fest- og alkoholkulturen er det samme hos piger. Vi gejler ikke hinanden op til 20 shots, men kulturen i gymnasiet er meget druk. Man siger ikke, skal vi tage hjem og hygge, men skal vi tage hjem til mig og drikke. Det er måden, man møder nye mennesker på. Mange tager for givet, at vi skal drikke, når vi er sammen. (Pige 2.g)

Pigen giver udtryk for, at alkohol- og festkulturen er en præmis for den måde, man er sammen på. Selvom tallene reelt viser noget andet, er det sådan, denne pige forstår virkeligheden.

Informanterne peger på, at det i høj grad er de ældre elever, der fra dag ét er med til at fastholde en sådan alkoholkultur. De ældre elever opdrager de nye til, at gymnasieliv og alkohol hører sammen:

”I 1.g blev jeg mødt med en forventning om, at der skulle drikkes, men det var ikke noget, jeg var vant til. Men tutorerne, som gik i 2.g, de satte os bare ind i, at det var sådan, det var. Man kommer jo ind i en helt ny social sammenhæng, og man skal finde sig ind i en ny rolle, så er det jo ved festerne, at man også er med til at skabe sig sin position og rolle. (Pige 2.g)

Tutorerne guider de nye elever til en god start på gymnasiet, og som en del af denne gode start, introducerer de også fest- og alkoholkulturen, hvor man kan vise andre sider af sig selv, end man kan i undervisningen – noget denne elev fra 3.g sætter ord på:

”” *Jeg har helt klart mod på mere rent socialt, når jeg er fuld. Det er bare meget sjovere, når man er fuld. Normalt, når jeg er ædru, så har jeg lidt hæmninger, og når jeg drikker, har jeg ingen hæmninger, og så bliver det vildt og sjovt, og det vil også være malplaceret at være til en fest uden at have drukket, for så vil man føle sig uden for og se alle andre have det sjovt. (Dreng 3.g)*

Han sætter fint ord på alkoholens funktion:

- * Du føler dig som en del af fællesskabet
- * Du får det sjovere
- * Du bliver mere modig rent social

Når alkohol bliver italesat på denne måde, kan man godt forstå, at gymnasieleverne oplever festkulturen som helt unik og meget vigtig. Det skaber dog et vist forventningspres for nye gymnasieelever om, at hvis de vil være en del af fællesskabet på gymnasiet, så må de tage del i fest- og alkoholkulturen!

3.4 Perspektiver på hvorfor man drikker

Mange elever giver udtryk for, at de er socialt usikre, og at de er usikre på deres identitet og på deres personlige udtryk. De er bange for at sætte sig selv på spil i det normale hverdagsliv, men når alkoholen flyder, er der noget i dem selv og i deres relationer til andre, som bliver lettere og får usikkerheden til at forsvinde. Festerne er med til at skabe en social position for den enkelte og sikre vedkommende en rolle i fællesskabet. Festerne og alkoholen skaber et nyt rum, som er gymnasieelevernes helt eget frirum (Gundelach og Jarvinen 2006).

I et af fokusgruppeinterviewene med en gruppe elever fra 1.g blev det tydeligt, at gymnasiet ikke bare er en stor faglig udfordring, men at man også er udfordret rent socialt og individuelt i forhold til at indgå i dette frirum.

”” *Man mødes for at drikke og blive stiv. Man mødes om noget fælles – om at drikke. Man drikker for at være sammen på en bestemt måde, for man er sammen på en anden måde, når man er fuld. Man er*

på et andet niveau rent socialt. Jeg tror også, mange drikker for at møde nye mennesker. Det er klart nemmere at møde nye mennesker, hvis begge to er fulde. Vi er generte og usikre, og derfor drikker vi for at møde nye mennesker. (Dreng 1.g)

”” *Jeg tænker ofte over, hvor jeg hører til, fordi der er så mange forskellige grupper, og man vil gerne høre til, men det kræver meget at finde et sted at høre til, og derfor forsøger jeg også at gå til fest hver fredag og lørdag, og det fylder meget, og man drikker, så man kan være en del af fællesskabet. Der er mange fester og byture, så hele tiden er der noget, og det er som om, at når jeg drikker, er det lettere at føle sig som en del af fællesskabet. (Pige 1.g)*

I gymnasieårene er man for alvor i gang med sit eget identitetsprojekt. Man er i gang med at opdage sig selv og finde ud af, hvem man er, og hele det projekt er forbundet med stor usikkerhed. Man er meget optaget af, hvordan andre opfatter én, frygter afvisning eller er bange for ikke at passe ind. Det er lige præcis dét, som pigen giver udtryk for i citatet ovenfor. Hun er meget optaget af at høre til og være en del af et fællesskab. Hun vil gerne finde sin plads i det sociale og oplever, at festerne og byturene er med til at give hende den plads og det fællesskab, som hun gerne vil tilhøre. Samtidig giver hun også udtryk for den samme usikkerhed som drengen ovenfor. Hun siger, at hun tænker meget over at høre til, fordi hun er bange for, at hun ikke passer ind nogen steder. Når hun får noget at drikke er det lettere at passe ind, og det er som om, hendes usikkerhed bliver mindre tydelig. Når hun drikker, føler hun, at hun hører til. Udover at glemme noget af sin usikkerhed, drikker hun altså også for at blive en del af fællesskabet.

Når alkoholen giver én mere mod til at være sig selv

Gymnasieeleverne er i en fase af livet, hvor de skal finde ud af, hvem de er, og hvor der er plads til dem i fællesskabet. Den skrøbelighed og sårbarhed, som kan være tilstede i den proces, kan en del af gymnasieeleverne bedre håndtere, når der er alkohol indblandet. De kan slappe af og være sig selv, og festen bliver et ritual, der river dem ud af hverdagen, så de ikke længere er begrænset af egne og andres forventninger (Gundelach og Jarvinen 2006) – noget denne dreng i 1.g sætter ord på:

?? Når jeg er sammen med vennerne, så drikker vi som regel, fordi vi gerne vil være fulde, fordi så er det lidt lettere at slappe af, og gøre det, man nu føler for. Det er hæmninger som ryger, så er nervøsiteten væk. F.eks. her i skolen går jeg ikke hen og snakker med folk på gangene, men til en fest, så er det OK at tale med folk, man ikke kender. Der er en fælles stemning, alle drikker og underforstået, at man godt må snakke med andre. (Dreng 1.g)

Når han er fuld, er det lettere at slappe af og gøre det, han føler for. Alkoholen medvirker til, at man kan gøre det, man vil. Man kan overskride nogle sociale barrierer, som man ikke kan i ædru tilstand. Det virker som om, at eleverne oplever, at de sociale normer ændrer sig, når der er fest og alkohol. Normalt må man ikke tale med folk, man ikke kender, men det må man gerne til en fest. Alkohol bliver dermed en hjælp til, at man kan starte nye relationer – relationer som sagtens kan leve videre uden, at der er alkohol indblandet, men som ikke ville være opstået uden alkohol.

Festerne bliver et frirum fra præstationskulturen!

Flertallet af eleverne – 65,7 pct. – oplever, at det kan være svært at få hverdagen til at hænge sammen, fordi der er så meget pres på i forhold til lektier, afleveringer, fritidsarbejde mv.:

?? Man er jo presset hele ugen, og så er det klart, at weekenden bliver lidt vild, fordi man har brug for et break, så man kan give den gas. (Dreng 2.g)

Fester bliver et frirum, hvor man kan tage en pause fra præstationskulturen. Alle andre steder skal man præstere, men når man får noget at drikke og bliver fuld, får man sat præstationskulturen på pause. Man får et frikvarter, som ellers kan være vanskeligt at finde. Måske er det også derfor, at mange af dem, vi har interviewet, taler om, at festen er et helt anderledes socialt rum, fordi de sammen har frikvarter fra præstationskulturen og i højere grad dyrker nuet?!

Man drikker, fordi festen også fortsætter om mandagen

Alkohol og festkulturen fylder, som vi har set, meget for gymnasieeleverne. Og den fylder også meget i mange af samtalerne med vennerne. 67,2 pct. af respondenterne taler ofte med deres venner om

weekendens fest, som ikke bare fylder fredag-lørdag, men også resten af ugen. Festkulturen kan således forstås som en dagsordensættende kultur, der for to ud af tre elever fylder en del i hverdagen – noget denne dreng fra 3.g sætter ord på:

?? Jeg kan også være rastløs, hvis jeg ikke er med i weekenden, fordi så kan man jo ikke snakke med om mandagen, for det er jo dét, man snakker om. Det værste er at komme i skole og høre alle de fede historier og ikke at have været med. Så jeg tror, der er mange, der bare tager med, fordi man ikke vil have den følelse at være uden for mandag morgen. (Dreng 3.g)

For denne elev i 3.g er det ikke så meget dét at gå glip af festen, som er problematisk, men at fællesskabet, som opstår til festen, fortsætter mandag morgen, hvor samtalen drejer sig om, hvad der skete i weekenden. Så der er en frygt for at gå glip af noget, hvis man ikke er med til festerne. Samme opfattelse træder tydeligt frem i samtalen med denne pige fra 1.g:

?? Når jeg ikke er med til en fest, så tænker jeg på, om jeg går glip af noget, og man tænker: 'Har de fået lavet deres eget lille fællesskab til festen, som man ikke kan være en del af, fordi man ikke var der', fordi meget af det sociale udvikles ved fester. Generelt må man ikke gå glip af noget. Der bliver jo bygget bånd op til festerne, som man ellers ikke kunne bygge op. Det er jo også det, man snakker om, både efter og før festerne. (Pige 1.g)

Når man er en del af generation "fear of missing out", må man ikke gå glip af noget, og følelsen af og frygten for ikke at være en del af fællesskabet fylder meget for en del af vores informanter. Det er ofte til fest, at man får be- eller afkræftet, om man er en del af fællesskabet.

Forholdet til alkohol udvikler sig gennem gymnasiet

Interviewene med eleverne fra især 3.g indikerer en tendens i retning af et mere afslappet forhold til festkulturen sidst i gymnasiet. I 1.g fungerede festerne som en form for inklusion i fællesskabet, men i takt med at eleverne har fået en længere historie med hinanden, udgør festerne kun én blandt flere fællesskabskonstituerende arenaer – noget denne pige fra 3.g sætter ord på:

” *Jeg vil sige, det har ændret sig meget. I starten af gymnasiet, der kunne man nærmest ikke være sammen uden at drikke alkohol og feste igennem. I starten af gymnasiet var alkoholen og festerne et samlingspunkt og gennem gymnasiet har det udviklet sig til bare at være ét element blandt mange. (Pige 3.g)*

Festerne har en vis betydning for, hvordan det sociale liv udvikles og hvilke sociale positioner, man kan indtage, men funktionen som en ”nødvendig adgangsbillet” til det sociale liv aftager i takt med, at eleverne erfarer, at der også er mange andre veje ind i fællesskabet – faglighed, udenlandsrejser, projekter mv. Det medfører naturligt, at festerne tillægges betydning på en lidt anderledes måde i 3.g end i 1.g. I 1.g gik man til fest, fordi man ”skulle”, fordi man ellers kunne gå glip af ”noget”. I 3.g handler det i højere grad om, at man går til fest, fordi det er sjovt – en forskel denne 3.g’er indfanger:

” *Jeg har ikke en frygt for ikke at være med til festerne. De minder rigtig meget om hinanden, så der sker det samme, og folk kan heller ikke huske, hvem der var hvor. Jeg kommer, fordi jeg synes, det er sjovt. (Pige 3.g)*

Vores data indikerer ikke, at festerne bliver prioriteret mindre, eller at man taler mindre om dem op gennem gymnasiet. Det ser ud til, at festerne bliver prioriteret ca. lige meget og talt lige meget om gennem de tre år, men noget tyder på, at motiverne for deltagelse ændrer sig.

3.5 Opsamling – alkohol og fester fylder meget, men faktisk ikke helt så meget som vi ofte tror!

Lidt under halvdelen af eleverne (46 pct.) fester og indtager alkohol næsten hver weekend, mens en lidt mindre gruppe af elever (44 pct.) mere sporadisk, men dog minimum én gang om måneden, indtager alkohol i forbindelse med deltagelse til fester mv. En gruppe på 10 pct. af eleverne drikker aldrig alkohol. Denne gruppe ser ud til at bestå af elever, der enten dyrker meget idræt eller lever efter et religiøst defineret værdisæt.

Fest og alkohol fylder meget i samtalerne på gymnasiet og derfor bliver festerne også vigtige sociale samlingspunkter. Når man begynder på gymnasiet, er det festerne og alkoholen, man er fælles om. Fordi mange samtaler handler om den seneste fest eller den kommende fest, er mange gymnasielever bange for ikke at være en del af fællesskabet, hvis de ikke kommer til festerne. Frygten for at ”misse” det sociale liv er en stor motivationsfaktor for mange i forhold til at være en del af festkulturen.

Dette ser dog ud til at ændre sig i takt med, at eleverne bliver ældre. Det, at deltage i en fest i 3.g, handler i højere grad om ”lyst” end om ”pligt”, og det, at tage til fest, er således ikke primært et udtryk for, at man er bange for at gå glip af noget, men måske snarere, at man har brug for et frikvarter i en ret massiv præstationskultur.

”Flere og flere unge føler sig ensomme”

– en sandhed med modifikationer

Denne og lignende overskrifter dukker med jævne mellemrum op i diverse medier – f.eks. i forbindelse med offentliggørelsen af tallene fra den seneste såkaldte ”Skolelivsundersøgelse”, hvor man tager temperaturen på sundhed og trivsel blandt eleverne i folkeskolen. Den seneste undersøgelse fra 2014 viste, at 5 pct. af de 15-årige drenge angav, at de ”ofte” var ensomme, mens det tilsvarende tal for piger var 12 pct. Undersøgelsen peger også på, at ensomheden blandt de ældste piger er vokset markant siden den forrige undersøgelse i 2010, hvor 5 pct. af både drenge og piger angav, at de ofte følte sig ensomme (Statens Institut for Folkesundhed 2015).

Spørgsmålet er, om det er den samme udvikling, der kan ses på landets gymnasier – eller om såvel skiftet til en ny skoleform som alder har betydning i forhold til, hvor mange af de ”ældre unge”, der angiver, at de er ensomme – se tabel 7:

Føler du dig ensom?	Ofte	Af og til	Sjældent/ aldrig
Dreng	2,9	29,3	67,8
Pige	9,0	44,7	46,4
Total	6,1	37,4	56,5

Tabel 7: Føler du dig ensom?

Undersøgelsen viser, at 6,1 pct. af eleverne i de danske gymnasieklasser ofte føler sig ensomme – forstået på den måde ”... at de ikke oplever at indgå i meningsfyldte og ligeværdige relationer med andre jævnaldrende ...” (Lasgaard 2009). Dette tal er nærmest identisk med tal fra 2010, hvor 6 pct. angav, at de ofte følte sig ensomme, men tallene dækker over en markant udvikling i retning af, at færre drenge og flere piger oplever at være ensomme.

I 2010 angav 6 pct. af pigerne i en gymnasieklasse, at de var ensomme, mens tallet nu er steget til 9 pct. På HHX angiver 6,2 pct. af pigerne, at de er ensomme, mens tallet på STX er 10,9 pct. Det betyder, at der i en gennemsnitlig STX-klasse med en ”almindelig” kønsfordeling, vil sidde to piger, der ofte føler sig ensomme.

Sociale relationer er én blandt flere faktorer, der har indflydelse på, om elever gennemfører gymnasiet. Set i den sammenhæng bør det give stof til eftertanke, at 43,5 pct. af eleverne har erfaringer med at føle sig ensomme – og at 6,1 pct. angiver, at de ofte er ensomme. Selvom ”ensomhed” således er en følelse, som en større gruppe har erfaringer med, er det ikke noget, der tales specielt meget om i en gymnasiekultur, hvor der sker en markant italesættelse af ”fællesskabet”, festerne osv. Således angiver to ud af tre elever (67 pct.), at tematikken ”ensomhed” reelt er tabu i en gymnasiesammenhæng (Maryfonden 2015).

4. ”Mor, det regner i Roskilde ... kan du hente mig” – fra opdrager til logistikmedarbejder

– perspektiver på forælderrollen

”... Når din søn eller datter går på gymnasiet, vil du sikkert opleve, at kontakten mellem skole og forældre er langt mindre end i folkeskolen. På gymnasiet handler det om at blive mere moden og klare hverdagens udfordringer på egen hånd. Derfor er det som udgangspunkt din søn eller datter, der skal orientere dig om, hvad der sker i skolelivet, men selvfølgelig kontakter vi dig ved forhold, der berører elevens muligheder for at gennemføre uddannelsen, så længe eleven er under 18 år. Selvom skolegangen er de unges eget ansvar, anbefaler vi, at du fortsat følger og støtter dem i hverdagen ... (Infofolder, Paderup Gymnasium 2017)

Der sker noget med forælderrollen, når ens børn begynder på gymnasiet. Fra en hverdag med forældre-intra, FB-venskab med klasselæreren og grillaftener for at styrke sammenholdet i forældregruppen til en hverdag, hvor forældrene skrives ud af deres børns uddannelsesprojekt. På gymnasiet inviteres forældrene med til de første intromøder og måske et orienterende forældremøde i 1.g, men herefter er der ingen forventning om, at skolen ser forældrene før sidst i 3.g. Som forældre bør man faktisk først blive bekymret, hvis man bliver kontaktet af gymnasiet, for så vil der som oftest være tale om, at uddannelsesinstitutionen gerne vil drøfte ”... forhold, der berører elevens muligheder for at gennemføre uddannelsen ...” (Infofolder, Paderup Gymnasium 2017) – hvilket som oftest kan oversættes til ”fravær”, ”dårlig opførsel” eller et ”bekymrende” karaktergennemsnit!

Et vigtigt ”projekt” i forbindelse med ungdomsud-dannelserne ”handler om at gøre eleverne mere modne, så de kan klare hverdagens udfordringer på

egen hånd” (Infofolder, Paderup Gymnasium 2017), således at de efter gymnasiet er klar til eventuel videre uddannelse. Såvel elever som forældre ser ud til at acceptere denne præmis for at gå på en ungdomsuddannelse. Eleverne ved, at det primært er dem selv, der har ansvaret for at leve op til de krav, der er omkring fremmøde, lektier, afleveringer mv. – og at forældrenes funktion er at støtte deres børn i dette projekt – men kun ”blande sig”, hvis det bliver efterspurgt.

Forældrene skal også vænne sig til, at deres børn pludselig skruer op for fest-frekvensen, erhvervsarbejdet og måske de faglige ambitioner – og at der omvendt skrues ned for nogle af de få tilbageværende fælles fysiske arenaer som f.eks. fritidsaktiviteterne, som tidligere udgjorde et afsæt for både fælles oplevelser og samtale mellem forældre og børn (Østergaard 2015).

Forældrene skal således finde deres rolle som dem, der støtter deres børn i såvel et uddannelses- som et ”livsprojekt”, hvor de i stadigt stigende grad oplever at spille en marginal rolle, og som de måske kun i begrænset omfang reelt er opdateret på og forstår. Samtidig skal de stadig være forældre, der opstiller rammer for, at hverdagen i hjemmene fungerer i praksis. Det er ikke altid et enkelt projekt!

I dette kapitel fokuserer vi på, hvad gymnasieeleverne taler med deres forældre om – og om de taler med andre ”voksne”, når der er noget, de ikke kan eller har lyst til at dele med hverken forældrene eller venner og veninder.

4.1 De har tillid til mig ... og så vil de gerne opdateres på, hvad der foregår!

Helt overordnet afspejler interviewene med eleverne, at de i høj grad oplever, at deres forældre har tillid til dem, når det gælder skolearbejde, prioriteringer, fester, alkohol mv. Denne tillid ses i samtalerne ved middagsbordet, som ikke har karakter af ”forhør”, men som afspejler et ønske fra forældrene om at holde sig opdaterede – noget disse piger fra 1.g sætter ord på:

”... Jeg bringer det på banen, som jeg gerne vil snakke med mine forældre om ... Jeg oplever, at de har tillid til mig ... De er åbne omkring, hvad de mener, og så tager jeg deres synspunkter med i mine overvejelser ...

... I Folkeskolen havde mine forældre meget kontrol og var på skoleintra, og nu har de ikke kontrol mere, så det er meget hverdagsagtige ting, vi taler om, fordi de gerne vil vide, hvad der sker ... (Piger 1.g)

Forældrene fortsætter med at være interesserede og nysgerrige på deres børns liv, men de accepterer også, at deres funktion på ungdomsuddannelsen er anderledes end i grundskolen, og at de er nødt til at agere med afsæt i tillid til deres børns evne til at kunne klare gymnasieprojektet på egen hånd. Tilliden viser sig blandt andet i det faktum, at det ifølge vores informanter er forholdsvis få forældre, der føl-

ger med på Lectio for at holde styr på deres børns afleveringer, karakterer mv.

At det i vid udstrækning er ”hverdagen”, der fylder i samtalerne omkring middagsbordet giver tabel 8 en indikation af.

Det, der fylder mest i samtalerne med forældre, er ’hverdagstemaer’ såsom skole og lektier, hvad der sker i elevernes liv, og hvordan de helt generelt har det. Næppe overraskende snakker pigerne væsentlig mere med deres forældre end drengene – illustreret ved, at f.eks. 61,8 pct. af pigerne snakker ”Om skolen og lektier” med deres forældre, mens det ”kun” gør sig gældende hos 43,3 pct. af drengene. Der er dog tre af ovenstående tematikker, som bliver drøftet lige meget (eller lidt) uafhængigt af, om der er tale om drenge eller piger, nemlig ”Hvad man drømmer om”, ”Samfund & politik”, samt ”Tro & religion”.

Forældrene trækker sig stille og roligt, men ...

Jo ældre man bliver, jo mindre taler man med sine forældre. Blandt eleverne i 1.g angiver 59,7 pct., at de ofte taler med deres forældre om ”Skole & lektier” og 53,3 pct. om, ”Hvordan jeg har det” – i 3.g er de tilsvarende tal hhv. 47,2 og 40,6 pct. Gymnasieprojektet bliver i stadig stigende grad et individuelt projekt – for nogen som følge af, at forældrene er blevet bekræftet i, at deres børn magter opgaven, for andre

	Ofte	Af og til	Sjældent	I alt
Om skolen og lektier	53,7	39,8	6,5	100,0
Hvad der foregår i mit liv	52,9	37,6	9,4	100,0
Hvordan jeg har det	48,0	39,1	13,0	100,0
Tanker om fremtiden	37,9	48,8	13,4	100,0
Hvad der kan stresses en	28,0	39,7	32,3	100,0
Hvad man drømmer om	28,8	48,0	23,2	100,0
Hvordan man vælger uddannelse	17,9	43,5	38,6	100,0
Om samfundet eller politik	23,7	46,6	29,7	100,0
Udseende/krop	8,9	33,2	57,9	100,0
Tro og religion	6,4	19,2	74,3	100,0

Tabel 8. Når du er sammen med dine forældre, hvad bruger I så tid på at snakke om? (Der måtte sættes mere end et kryds)

måske som en konsekvens af, at man som forældre ikke magter den faglige del af opgaven.

Der er dog én tematik, som fylder mere i samtalerne jo ældre eleverne bliver, nemlig snakke omkring "Fremtiden". I 1.g angiver 33,6 pct., at de "ofte" taler med deres forældre om fremtiden, mens det gælder 41,8 pct. i 3.g – og som det vil fremgå senere, er der en væsentligt større andel af eleverne, som efterspørger disse snakke med deres forældre.

Én gruppe snakker langt mere om fremtid

Det er altid godt lige at have en ingeniør-far i baghånden – når forældrene bliver trukket ud af stalden igen ...

”... Min far er ingeniør, og jeg tror jeg skal skrive noget omkring noget teoretisk fysik ... og så er det oplagt, at han hjælper mig ... Vi har faktisk allerede snakket om, at det kunne være godt, hvis han tog fri nogle dage i forbindelse med SRP'en.” (Pige 2.g)

og uddannelse med deres forældre!

Når man ser på gruppen af unge, der angiver, at enten den ene eller begge forældre er født uden for Danmark, viser det sig, at 47,5 pct. ofte taler med deres forældre om fremtiden, mens det gør sig gældende for 35,7 pct. af dem, hvor begge forældre er født i Danmark. De taler også mere med deres familier, når det gælder følgende temaer:

- * "Hvordan man vælger uddannelse": 25,0 pct. (16,5 pct. af unge, hvor begge forældre er født i Danmark)
- * "Hvad man drømmer om": 36,4 pct. (27,1 pct. af unge, hvor begge forældre er født i Danmark)

Undersøgelsen understreger således den tendens, som også andre undersøgelser viser, nemlig at fremtids- og uddannelsesmatikken ser ud til at fylde mere, når man vokser op i en familie, hvor én eller begge forældre er født uden for Danmark – og at der i disse hjem er langt mere eksplicit udtalte forventninger til valg af uddannelse. Således vokser 44 pct. af etniske minoritetsunge op med en forældreforventning om, at de afslutter en akademisk uddannelse, mens det tilsvarende tal for "majoritetsdanske" unge er 28 pct. (Liversage & Christensen 2017).

Der er hjem, hvor der ikke snakkes så meget – i hvert fald ikke om livet i gymnasiet!

Ni ud ti elever snakker "ofte" eller "af og til" med deres forældre om skolen, hvad der foregår i deres liv, og hvordan de har det. Det er dog også vigtigt at være opmærksom på, at der er en gruppe på ca. 10 pct. af eleverne, der sjældent taler med deres forældre om disse tematikker – svarende til ca. tre elever i hver eneste gymnasieklasse!

Snakken finder sted omkring middagsbordet – og en masse andre steder ...

Der er stadig en del snakke, der finder sted, når man sidder og spiser sammen, men i en presset hverdag gælder det om at gribe muligheden for samtale, når den spontant opstår – eller skabes! Et par af informanterne fortæller, at de bedste samtaler med deres forældre finder sted, når de sidder i bilen. F.eks. fortæller denne 1.g pige:

”... Jeg snakker nok bedst med mine forældre, når vi sidder i bilen til og fra noget. De kører mig tit til og fra træning, og de er også flinke til at hente mig, hvis jeg har været til noget med klassen ... Det er som om, at dét, at man godt ved, at man ikke kan så meget andet end bare at sidde, betyder, at man tager sig tid til at snakke – om den fest, de måske lige har hentet én fra, men også alt muligt andet ... (Pige 1.g)

I "gamle dage" – altså dengang eleverne gik i grundskolen – opstod der ofte fortrolige rum i det fællesskab, man havde, når man kørte til og fra en fritidsaktivitet (Østergaard 2015). I gymnasiet er der en gruppe elever, der oplever, at dette rum videreføres, når forældre – ofte uden den store overtalelse – indvilger i at hente og bringe i forbindelse med forskellige aktiviteter.

Der er ingen grund til at snakke om dybe ting, hvis man aldrig selv tænker over dybe ting! – og sådan er der ofte en naturlig forklaring på tingene!

”... Jeg taler med mine forældre om mange forskellige ting, men det er ikke med mine forældre, jeg taler om dybe ting, det er mere overfladen. Jeg ved ikke hvorfor, men måske er det også fordi, jeg ikke går rundt og tænker over dybe ting. (Dreng 3.g)

De unge snakker primært med forældrene, når der er noget, der virkelig brænder på!

De fleste snakke med forældrene sker på forældrenes initiativ og handler meget om skole, almen trivsel og mere "hverdagsagtige" temaer. Hvis snakken opstår på elevernes initiativ, er det ofte fordi noget "specielt" presser sig på – noget disse to piger, der går i 2.g fortæller:

”... Jeg snakker helt klart mest med mine veninder. Men samtidig taler jeg også med min mor, hvis det er noget, der virkelig går mig på. Så sætter jeg mig og snakker med min mor ...

... Sådan har jeg det også. Det er veninderne, man snakker mest med, men hvis det er noget, der fylder meget, er det mine forældre, jeg snakker med.

Interviewer: *Hvad er det, I bedre kan snakke med jeres forældre om end jeres veninder?*

... Det kan være lidt forskellige ting, men nok specielt hvis man føler sig presset i skole og ikke rigtig kan overskue det hele ... Min mor ... Hun er sådan en, der er god til lige at få lidt ro på og hjælpe mig med at få styr på tingene ...

Interviewer: *Hvorfor kan du ikke bare snakke med dine veninder om det?*

Det gør jeg også, men de tænker jo de samme problemer, så det er sjældent, jeg får noget ud af det ... andet end altså en fornemmelse af, at jeg ikke er den eneste, der oplever at være mega presset ... Nogle gange er det bare bedre at snakke med nogen, der kender én bedre end veninder, og som har noget mere erfaring ... (Piger 2.g)

Udtrykt helt enkelt så bruges ens klassekammerater til at håndtere hverdagen, men når "lokummet brænder", eller når der skal snakkes fremtid, har man brug for nogen, der ikke selv er det samme sted i livet og skal håndtere de samme udfordringer. I de situationer er det godt at kunne trække på ens forældre!

Samtalerne med forældre har ofte fokus på "nu og her" – skole, trivsel, hverdagen – og har i mere begrænset omfang fokus på politiske og religiøse temaer. Kropsidealer mv., som ellers fylder rigtig meget i elevernes bevidsthed (Grube & Østergaard 2016), er heller ikke et tema, der ofte indgår i samtalen med forældrene.

Men er de emner, som forældre drøfter med de unge, udtryk for, hvad de unge helst vil tale med deres forældre om, eller efterspørger de i virkeligheden samtaler om andre temaer? Det giver tabel 9 en indikation af.

	Enig	Hverken/ eller	Uenig	Ved ikke	I alt
Mine tanker om fremtiden	21,4	39,2	29,6	9,8	100,0
Hvad der kan stresser en	19,6	36,2	34,1	10,1	100,0
Hvad jeg drømmer om	19,4	38,6	31,6	10,4	100,0
Hvordan jeg har det	19,3	38,3	33,1	9,3	100,0
Hvordan man vælger uddannelse	15,5	39,3	35,4	9,9	100,0
Samfundet eller politik	15,1	36,1	37,6	11,1	100,0
Hvad der foregår i mit liv	15,0	41,0	34,6	9,5	100,0
Skolen og lektier	14,2	39,1	37,6	9,1	100,0
Udseende/krop	5,2	34,0	49,2	11,6	100,0
Tro og religion	4,5	27,3	55,3	12,9	100,0

Tabel 9: Jeg kunne godt tænke mig, at mine forældre i højere grad snakkede med mig om (Der måtte sættes flere krydser)

Som det fremgår, består "top 3" på elevernes ønskeliste over samtaleemner af lidt andre temaer end de "hverdagstemaer", der ofte drøftes ved middagsbordet. I stedet viser tabellen, at eleverne gerne vil tale med forældrene om, "hvad der foregår i mit liv", "lektier" og "hvordan jeg har det". Eleverne vil gerne snakke mere om fremtid, drømme og stress. Det er især pigerne, der gerne vil snakke mere om stress. Det gælder både den slags stress, som man kan opleve, når man har mange bolde i luften, og den slags stress, der følger af hele tiden at skulle leve op til en masse mere eller mindre udtalte krav og forventninger omkring det at skulle være perfekt:

”... *Nogen gange er jeg bare ved at koge helt sammen. Jeg vil gerne gøre det rigtig godt i skolen, så jeg bruger meget – og måske for meget – tid på afleveringer. Så bliver jeg presset i forhold til, at jeg ikke har tid til at læse lektier, for jeg skal også passe mit job, og jeg vil jo også gerne se mine venner. Og i min klasse er der hele tiden noget, man kan gå til ... Men nogle gange har jeg simpelthen svært ved at overskue det ... Og jeg ved godt, at det er specielt hårdt i 2.g, men nogen gange har jeg bare brug for at snakke med nogen om det ... Dem i klassen – altså pigerne – er jo i samme situation som én selv, så vi fortæller jo bare hinanden om, hvor hårdt det er, men det hjælper jo ligesom ikke så meget. Det er i de situationer, at det giver mening at snakke med mine forældre om det ... De er sådan gode til at se på tingene lidt udefra ... Sidste gang jeg havde det sådan, hjalp min mor mig med at få ryddet lidt ud i min kalender – noget jeg ellers ikke selv ville have fået gjort”* (Pige 2.g)

Når tingene flyder lidt sammen, er det godt med en *second opinion* fra én, der kan hjælpe med at håndtere hverdagen. På samme måde er der også en gruppe af elever – specielt i 2. og 3.g – der oplever at have brug for at vende deres overvejelser omkring fremtiden – noget disse elever fra 2.g fortæller om:

”... *Jeg snakker ikke rigtig med mine forældre om fremtiden, og det savner jeg. Jeg savner at få vendt, hvad der skal ske efter 3.g, og det får vi aldrig rigtig gjort ...* (Dreng 2.g)

”... *Jeg har rigtig mange tanker omkring, hvad jeg gerne vil efter 3.g, og det har jeg brug for at snakke mere med mine forældre om ... Det er jo ikke sådan, at de kan tage beslutningen, men det med at få det drøftet med nogen er vigtigt for mig ...* (Pige 2.g)

Flere af de unge oplever, at det ville kvalificere deres beslutning om kommende uddannelsesvalg, hvis de kunne drøfte fremtiden med deres forældre. Eleverne er med på, at det er deres egen beslutning, men ved at tale med forældrene om det, kommer der flere nuancer og vinkler med i overvejelserne – og i en tid hvor studievejledningen er kraftigt beskåret, er forældrene måske i realiteten de vigtigste "studievejledere". Udfordringen kan så være, at de i vid udstrækning "vejleder" i retning af det kendte – og det er måske ikke altid den bedste rådgivning i en verden i hastig forandring.

De gider ikke snakke mere om tro og krop – og heller ikke så meget mere om skole ...

Tro fylder ikke meget i elevernes liv – og dermed oplever de det ikke som et centralt tema, og hvis "kroppen" er et *issue*, ordner de det som oftest med vennerne. Og så er det måske lidt overraskende, at det kun er en mindre del af eleverne, der efterspørger at tale mere om "Skole & lektier" med deres forældre, men det er der måske en naturlig forklaring på:

”... *Skolen fylder vildt meget i ens liv, og nogle gange har man bare brug for at holde fri! Nogle gange, når jeg kører i bil med mine forældre, og de så begynder at snakke skole, så spørger jeg, om vi ikke kan snakke om noget andet ... Nogle gange orker jeg det bare ikke ...* (Pige 1.g)

Det er dog ikke alle, der har det sådan! Hvis man f.eks. ser på de elever, der har forældre, der er født uden for Danmarks grænser, så ser deres "top 3" over temaer, de ønsker at diskutere med deres forældre, lidt anderledes ud:

- * "Stress": 27,2 pct. (18,0 pct. af unge, hvor begge forældre er født i Danmark)
- * "Hvordan jeg har det": 24,7 pct. (18,1 pct. af unge, hvor begge forældre er født i Danmark)
- * "Skole & lektier": 20,2 pct. (12,9 pct. af unge, hvor begge forældre er født i Danmark)

Stress, trivsel og skole fylder meget for disse unge, og det er temaer, de oplever at have brug for at få vendt med deres forældre – noget der dog ikke altid er muligt, fordi denne gruppe af forældre kan have særligt svært ved at sætte sig ind i, hvordan det er at skulle håndtere gymnasiets faglige og sociale arenaer.

En række undersøgelser viser, at det at have en såkaldt "dobbeltbevidsthed", betyder, at elever med minoritetsbaggrund oplever, at de hele tiden skal omstille sig og arbejde med at passe ind, hvilket ikke er noget helt enkelt projekt – og en udfordring, de gerne vil vende med bl.a. deres forældre, der måske ikke altid er klar over, hvor stort arbejdspress – såvel konkret som mentalt – det medfører at gå i gymnasiet, hvis man ikke føler sig helt fortrolig med kulturen (Larsen & Jensen 2014).

4.2 De gode sekundære voksne findes – men de bruges ikke specielt meget!

Gymnasietiden kan i udgangspunktet forstås som en transitionsfase, hvor de fleste oplever at gå fra en livsfase kendetegnet af en høj grad af voksenstyring, forældreinvolvering og begrænset eget ansvar i retning af langt mere ansvar og markant mindre forældreinvolvering. I denne fase får vennerne en ny funktion som gensidige sparringspartnere i forhold til at håndtere en ny virkelighed, mens forældrene omvendt foretager et strategisk tilbagetog, som dels er koblet til en ny uddannelsesvirkelighed, dels til den naturlige proces det er, at de unge skal lære at "stå på egne ben", når de er 16-19 år (Lasgaard 2009).

Udfordringen med vennerne er, som flere af informanterne påpeger, at de er samme sted i livet som én selv – og derfor ofte vil være lige så usikre (Grube Juhl & Østergaard 2016). Et interessant spørgsmål er derfor, om de oplever at have andre såkaldte "gode sekundære voksne", som de kan anvende som samtalepartnere, når der er tematikker, som de ikke ønsker at involvere deres forældre i, og som det heller ikke giver mening at vende med deres jævnaldrende venner? Svaret på det spørgsmål fremgår i nogen grad af tabel 10.

I lighed med de ældste elever i folkeskolen oplever syv ud af ti elever (71,8 pct.), at de har voksne, de kan gå til, hvis de har brug for at vende en tematik med en "udenforstående". Det er dog kun én ud af

	Procent
Ja	33,9
Ja, men jeg har ikke behov for det	37,9
Nej, og jeg savner det ikke	22,6
Nej, men jeg kunne godt tænke mig det	5,7
I alt	100,0

Tabel 10: Har du nogle voksne (udover dine forældre), som du kan snakke med om vigtige ting i livet?

tre, der benytter sig af denne mulighed – mod halvdelen i grundskolen, mens seks ud af ti gymnasielever (60,5 pct.) ikke oplever at have dette behov (Grube Juhl & Østergaard 2016).

Tallene indikerer bevægelsen i retning af, at det er på ungdomsuddannelserne, man bliver tvunget til – eller selv vælger – at gå sine egne veje.

Halvdelen af pigerne kan opleve, at de har brug for at vende ting med en "sekundær voksen"!

Som det fremgår af de tidligere afsnit oplever pigerne et større behov for at snakke end drengene, og derfor er det næppe overraskende, at pigerne i højere grad benytter sig af andre voksne end deres forældre som samtalepartnere – se tabel 11.

Fire ud af ti piger (40,5 pct.) har en "sekundær voksen", som de anvender som samtalepartner, når behovet opstår, mens det samme gør sig gældende for én ud af fire drenge (26,3 pct.). Syv ud af ti drenge har "adgang" til andre voksne samtalepartnere end deres forældre, men der er langt flere drenge (44,6 pct.) end piger (31,9 pct.), der angiver, at de ikke har behov for at anvende en sådan samtalepartner i praksis.

	Ja	Ja, men jeg har ikke behov for det	Nej, og jeg savner det ikke	Nej, men jeg kunne godt tænke mig det	I alt
Drenge	26,3	44,6	25,8	3,4	100,0
Piger	40,8	31,9	19,6	7,7	100,0

Tabel 11: Har du nogle voksne (udover dine forældre), som du kan snakke med om vigtige ting i livet?

Hvilke voksne snakkes der med?

Hvilke voksne er det så, en tredjedel af gymnasieeleverne vælger at snakke med? Det indikerer tabel 12:

	Procent
Ældre søskende	30,2
Bedsteforældre	27,6
"Andre"	23,0
Venners forældre	18,8
Lærere	10,2
Trænere/instruktører	7,2

Tabel 12: Hvilke voksne kan du snakke med om vigtige ting i livet? ('Andre' er langt overvejende andre familiemedlemmer som onkler, tanter, kusiner og fætre)

Ældre søskende er især gode samtalepartnere, når man har brug for at vende f.eks. noget "teknisk" omkring valg af fag på uddannelsen – noget denne dreng fra 1.g. fortæller om:

"... Jeg bruger mine ældre søskende, hvis der er noget, jeg selv har svært ved at håndtere. F.eks. overvejede jeg at ændre niveau på et par fag ... Det er ikke altid, at man orker at blande sine forældre ind i det ... De ved alligevel ikke meget om det, og så kan man lige så godt spørge sine søskende, der selv går på skolen. Hvis man blander sine forældre ind i det, kan det meget let blive noget, der kommer til at fylde meget i hverdagen og noget, som de spørger ind til igen og igen. Det er min mor rigtig god til – og det orker jeg bare ikke ... (Dreng 1.g)

Bedsteforældre og "andre familiemedlemmer" kan også fungere som gode samtalepartnere – bedsteforældrene fordi de bare lytter og ikke skal "fikse" noget (Grube & Østergaard 2016), og "andre familiemedlemmer" – især fætre og kusiner – fordi de har funktionelle erfaringer.

Mange elever angiver at anvende "venners forældre" som samtalepartnere, hvilket overrasker i en tid med forandrede samværsformer, hvor unge i stadigt mindre grad er sammen med hinanden i det fysiske rum. Da vi spurgte ind til dette, mente flere informanter, at det kunne hænge sammen med, at det i udpræget grad er de samme forældre, der kører i forbindelse med skolerelaterede aktiviteter – primært

fester – og at det ofte er her, specielt efter festen, at der bliver snakket om temaer, som man ikke har lyst til at drøfte med sine egne forældre.

Omvendt er der stort set ikke nogen, der taler med deres trænere, hvilket bl.a. hænger sammen med, at de unge forlader foreningslivet i denne alder. Heller ikke lærere bliver brugt som samtalepartnere, hvilket formentlig skyldes, at eleverne ikke kender dem så godt:

"... jeg tror aldrig, jeg kunne finde på at snakke med en lærer om noget andet end noget rent fagligt ... Det synes jeg ville være lidt akavet, for jeg kender dem jo ikke særlig godt ..." (Pige 1.g)

4.3 Opsamling – ungdomslivet er i stadigt stigende grad et individuelt projekt

Det diskuteres løbende, hvorvidt danske forældre "curler" deres børn i en grad, der gør dem mindre selvstændige, knapt så robuste og kronisk afhængige af forældrenes synspunkter. Der findes sikkert sådanne unge, men der er ikke noget, der tyder på, at de i stort tal frekventerer hverken STX eller HHX. Danske unge oplever nemlig i vid udstrækning, at deres forældre, på opfordring fra skolen, foretager et nærmest kollektivt tilbagetog, hvilket betyder, at de unge stort set i løbet af de første seks uger på gymnasiet står med ansvaret for deres uddannelsesprojekt!

Deres forældre viser dem stor tillid og spørger løbende ind til projektet, men de accepterer i vid udstrækning at være på sidelinjen og kun træde til i de tilfælde, hvor "lokummet virkelig brænder". Der er dog områder af deres børns liv, hvor de ser en fordel i at komme på banen – f.eks. kørebanen, hvor den løbende afhentning i forbindelse med fester, erhvervsarbejde mv. giver anledning til gode samtaler.

Syv ud af ti af eleverne har adgang til en såkaldt "god sekundær voksen", som de kan snakke med, hvis der er temaer, de ikke ønsker at dele med deres forældre, men det er kun tre ud ti, der benytter sig af denne mulighed. De gode voksne, man kan trække på, udgøres af ældre søskende, bedsteforældre, fætre og kusiner – og så lidt overraskende – vennernes forældre. De er ellers, pga. af de ændrede fællesskabsformer i grundskolen, kørt ud på et sidespor, som dem man snakker med. De får i et vist

omfang deres renæssance i gymnasiet qua deres funktion som logistikmedarbejdere, der til kører til og fra fester, for når man nu sidder i bilen sammen,

kan man jo lige så godt snakke sammen – og efter nogle shots eller øl, er det som om samtalen nogle gange går lidt lettere.

Stigende kropsutilfredshed hos både drenge og piger!

Kroppen er utroligt meget i fokus i vores kultur generelt, og med muligheden for selv at redigere i og lægge forskellige filtre over vores billeder, er den perfekte krop alle vegne. Så hvordan ser det ud med kropstilfredsheden blandt landets gymnasieelever? Se tabel 13.

Tre ud af ti piger (36,4 pct.) er ikke tilfredse med deres kroppe, mens det gælder 13,1 pct. af drengene. I 2010 var tallene hhv. 24 og 8 pct.

Når man spørger til, om eleverne føler, at de vejer ”for meget”, ”tilpas” eller ”for lidt” angiver 42,8 pct. af pigerne, at de oplever at veje for meget, mens det kun gør sig gældende for 15,1 pct. af drengene. I 2010 var de tilsvarende tal 33 pct. for pigerne og 9 pct. for drengene. Tankevækkende tal når virkelighe-

den er, at 9,8 pct. af pigerne på landets gymnasier reelt er overvægtige, mens det gælder for 17,0 pct. af drengene (Due 2015).

Når man ser på disse tal kommer det næppe som den store overraskelse, at 29,1 pct. af pigerne angiver, at de ville sige ja til et plastik kirurgisk indgreb, hvor alle udgifter var betalt, mens det samme gør sig gældende for 10,4 pct. af drengene. I 2010 var de tilsvarende tal hhv. 20 pct. for pigerne og 13 pct. for drengene.

Tallene indikerer, at kropsutilfredsheden blandt landets gymnasieelever er stigende – og det gælder både for pigerne, som gerne vil være tyndere, og for drenge, der gerne vil have flere muskler (Rasmussen 2015).

Er du tilfreds med din krop?	Ja, meget	Ja, lidt	Nej	Ved ikke
Dreng	25,3	56,8	13,1	4,8
Pige	8,3	49,1	36,4	6,1
Total	16,4	52,8	25,4	5,5

Tabel 13: Er du tilfreds med din krop?

5. Fritidslivet kræver i stadig stigende grad, at man er selvdisciplineret og god til selvorganisering

– perspektiver på en fritidsarena i hastig forandring

Hvor fritidsinteresser i grundskolen til en vis grad stadig var en central identitetsmarkør – ”jeg er musiker, spejder eller atlet” (Østergaard 2015) – og dermed også fungerede som et centralt pejlingspunkt, når der skulle planlægges, er det tydeligt, at for det store flertal, er det at være gymnasieelev – med alt hvad det indebærer fagligt og socialt – nu det omdrejningspunkt, hvorom alting kredser.

Det bliver lektier, afleveringer, sociale aktiviteter, fester – og det erhvervsarbejde, der skal finansiere deltagelse i en del af disse aktiviteter – der bliver de primære pejlemærker. Dette skift i fokus stiller også

større krav til fleksibilitet; elevernes skema i skolen ændres løbende, mængden af afleveringer svinger, det sociale liv er ikke altid nemt at planlægge ned i detaljen og som ”yngste mand” på arbejdspladsen, må man ofte også tage de vagter, der er mulige at få.

Kravet om fleksibilitet hos eleverne får naturligvis betydning i forhold til deres fritidsliv, således at der sker en markant bevægelse væk fra ”faste organiserede fritidsaktiviteter” hen i retning af mere selvorganiserede aktiviteter. Tabel 14 tegner et billede af de ”top 6”-fritidsaktiviteter, der fylder mest i hverdagen:

Hvad laver du i fritiden	Næsten hver dag	Flere gange i ugen	Ca. én gang hver uge	Sjældnere end en gang om ugen	Aldrig	I alt
SoMe	88,6	7,5	1,8	1,0	1,1	100,0
Selvorganiseret bevægelse	13,3	32,3	19,0	15,1	20,2	100,0
Erhvervsarbejde	4,6	36,4	17,7	8,9	32,4	100,0
Foreningsidræt	7,5	19,9	9,7	6,8	56,1	100,0
Kreative/ekspressive aktiviteter	9,9	11,2	10,3	18,8	49,7	100,0
Frivilligt arbejde	2,6	7,3	11,5	17,9	60,7	100,0

Tabel 14: ”Top 6”-fritidsaktiviteter

5.1 ”Jeg har virkelig dét, der hedder FOMO ... jeg er bange for at gå glip af noget ...”

Den helt afgørende ændring af vennerelationer og af fritidslivet i det hele taget er, at vi ikke længere behøver at være **til stede** for at være sammen med vores venner – vi behøver blot at være ”**tiltude**” (Schulz-Hansen 2012). Med lidt andre og mere enkle ord udtrykker eleverne den samme oplevelse i deres beskrivelse af de sociale mediers betydning:

”... Jeg synes, det betyder alt! ... Det er vigtigt, at man er tilgængelig på de sociale medier altid, fordi venskabet ikke bare er, når man mødes. (Dreng 3.g)

Det, at være på ”SoMe”, er et hverdagsritual, der begynder om morgenen, når alarmen ringer, og varer indtil man sætter alarmen til igen om aftenen, og der er kun marginale forskelle mellem drenge og piger, når det handler om, hvor meget de er på sociale medier, stort set alle er aktive på sociale medier på daglig basis.

Interviewene understreger, hvilken betydning eleverne tillægger de sociale medier – nemlig som grundlaget for det sociale:

”... De sociale medier spiller en stor rolle, det er via dem, at man kommer med til fester, og der man kan følge med i, hvad der sker i byen ... man ser det på snappen. Det er meget grundlaget for det sociale ... (Pige 2.g)

Hvor pejlingspunkterne i grundskolen var de faste ritualer i form af faste træningstider i fodboldklubben og festen i ungdomsklubben den første fredag i måneden, oplever unge på gymnasierne i høj grad, at deres liv er mindre struktureret og mere flydende – og at de sociale medier på én og samme tid fungerer som ”plakatsøjle” og kompas, fordi man kan følge med i, hvad ens venner vælger at gøre, hvilket ofte vil være et vigtigt pejlepunkt for én selv.

5.2 ”... Det er lettere lige at få passet ind mellem alle de andre ting, man også skal ...” – den selvorganiserede bevægelse har godt tag i gymnasieleverne

To ud af tre gymnasieelever (64,6 pct.) dyrker selvorganiseret bevægelse hver eneste uge. Tallene er stort set de samme for drenge som for piger. En forholdsvis stor gruppe af drenge kombinerer selvorganiseret bevægelse med foreningsidræt, mens selvorganiseret bevægelse er blevet den primære bevægelsesarena for piger – se tabel 15:

	Selvorganiseret bevægelse	Selvorganiseret bevægelse + idræt i en forening	Idræt i en forening
Piger	50,1	35,3	24,6
Drenge	35,4	52,3	22,3

Tabel 15: ”Bevægelsesarenaer” for de idrætsaktive – fordelt på køn

Når vi spørger eleverne om deres motiver for at dyrke selvorganiseret idræt, er det især fleksibiliteten, der er i fokus – noget denne pige fra 2.g sætter ord på:

”... Det er lettere lige at passe ind mellem alle de andre ting, man også skal ... Jeg har gået til håndbold, men det krævede, at man var til træning tre gange om ugen, og det passer ikke rigtig sammen med det liv, jeg lever her på gymnasiet. Lærerne har en tendens til at klumpe afleveringer sammen, så nogle gange er der vildt meget hjemmearbejde ... Og så har jeg også et job, hvor det er vigtigt, at jeg kan møde op, når der brug for det, så jeg har brug for noget, der er fleksibelt ... Og det er det nede i Fitness World. Man kommer bare, når det passer ind ... (Pige 2.g)

De unge er vokset op med en sundheds- og motionsdiskurs, der kun i begrænset omfang modsiges. Du SKAL bevæge dig! – og de fleste abonnerer på budskabet, som harmonerer fint med de kropsidealer, de abonnerer på – nemlig at du skal være *FIT*, for dermed sender du et signal om at være i kontrol. Kroppen sender signaler om, hvem du er, og hvad du prioriterer, og det – snarere end, at det skal være sjovt – ser ud til at sende en stadigt voksende grup-

pe af selvdisciplinerede gymnasieelever ud på skovstierne og ned i fitnesscentrene. Reelt er der sket en fordobling i antallet af gymnasieelever, der på min. ugentlig basis, dyrker ”selvorganiseret bevægelse” – fra 33 pct. i 2010 til 64,7 pct. i 2017 (Grube & Østergaard 2010).

Der er siden 2010 sket en fordobling i antallet af gymnasieelever, der dyrker selvorganiseret bevægelse!

5.3 Foreningsidrætten taber medlemmer – og især pigerne vælger foreningsidrætten fra!

Det er ikke en ny tendens, at de unge fravælger foreningsidrætten i forbindelse med overgangen til ungdomsuddannelserne. Det har været et centralt tema på den idrætspolitiske dagsorden gennem en årrække, særligt har der været opmærksomhed omkring det faktum, at især pigerne i stigende grad fravælger foreningsidrætten (Ibsen m.fl. 2015).

Denne undersøgelse angiver det samme mønster som andre undersøgelser – nemlig at andelen af unge, der dyrker foreningsidræt, falder markant i overgangen til ungdomsuddannelserne. Hvor seks ud af ti elever i 7.-9. klasse angiver at dyrke foreningsidræt (Grube & Østergaard 2016), er tallet faldet til fire ud af ti, når de rammer gymnasiet. Mere præcist angiver 43,9 pct. af eleverne i 1.-3.g., at de dyrker foreningsidræt, mens procentdelen af jævnlig udøvere – forstået som de elever, der er aktive min. én gang om ugen, er 37,1 pct., hvilket er stort set uændret i forhold til 2010.

Der er en markant forskel på procentdelen af piger og drenge, der er idrætsaktive i foreningsregi. 28,8 pct. af pigerne er aktive min. én gang om ugen, mens procentdelen for drenge er 45,5 pct. To ud af tre piger (64,2 pct.) har ikke længere kontakt til en idrætsforening, mens det ”kun” er 47,3 pct. af drengene, der angiver, at de ikke længere har kontakt til en idrætsforening.

Der er ingen forskel på eleverne på HHX og STX. På begge uddannelsesretninger gør det sig gældende, at dét IKKE at være aktiv i en idrætsforening er ma-

juritetskulturen – og blandt pigerne er dét at dyrke foreningsidræt reelt en ret lille minoritetskultur.

Andelen af gymnasieelever, der jævnligt dyrker foreningsidræt, har ikke ændret sig siden 2010. 37 pct. er aktive min. én gang om ugen.

Pigerne går i højere grad til en individuel idræt

Når vi spørger ind til, hvorvidt de elever, der er aktive i en idrætsforening dyrker enten individuel idræt eller holdsport, svarer 54,5 pct., at de dyrker en individuel idræt, 28,5 pct., at de dyrker holdsport, mens 17,0 pct. angiver, at de enten går til hhv. to former for idræt eller en idræt med såvel individuelle discipliner som holddiscipliner. Når man ser på hhv. piger og drenges idrætsadfærd, angiver 65,1 pct. af pigerne, at de går til en individuel idræt, mens det samme gælder for 43,9 pct. af drengene. Omvendt svarer 37,4 pct. af drengene, at de går til en holdidræt, mens det ”kun” gælder for 20,7 pct. af pigerne, så det bør ikke undre, at det nogen steder kan være svært at samle piger nok til det lokale fodbold- eller håndboldhold!

5.4 Der spilles, danses og males en del

Tre ud af ti (31,4 pct.) spiller musik, danser, maler eller er involveret i andre såkaldte ”kunstneriske eller ekspressive aktiviteter” på ugebasis – og væsentligt flere på STX end på HHX. I interviewene angiver eleverne dét at spille, danse eller male, som et vigtigt frikvarter. F.eks. denne dreng i 1.g:

”... Jeg har altid spillet klaver og har været vant til at øve 20 min. om dagen – og det gør jeg stadigvæk ... Det er sådan et mentalt frikvarter, hvor jeg laver noget helt andet end skole ... (Dreng 1.g)

Når en større andel af elever på STX angiver, at de er involveret i ”ekspressive” aktiviteter, kan det i nogen grad hænge sammen med, at STX-profilen, med kreative aktiviteter som en del af curriculum, tiltrækker de allerede kreative. På det almene gymnasium introduceres eleverne til fag som musik, drama, design, billedkunst mv., og det at være med til at sætte en musical op kan medvirke til, at eleverne begynder at se disse aktiviteter som potentielle ”fritidsaktiviteter”.

5.6 Frivilligt arbejde

I lighed med Frivillighedsrapporten fra 2014, der viste, at 37 pct. af aldersgruppen 16-29 år udfører forskellige former for frivilligt arbejde, viser denne undersøgelse, at en forholdsvis stor andel af eleverne er "frivillige".

Fire ud af ti elever (39,3 pct.) angiver, at de fungerer som trænere, spejderførere, lektiehjælpere, er med i festudvalget på gymnasiet, frivillige i forbindelse med events og indsamlinger mv., og for én ud af fem (21,4 pct.) gør det sig gældende, at de er frivillige min. én gang om ugen.

For en del af dem, der er frivillige på ugebasis, gælder det sandsynligvis, at de ikke er frivillige i traditionel forstand. De er lønnede instruktører i den forening, de som oftest selv har været – eller fortsat er – aktive i. Det, at de arbejder til en mindre løn end de normalt ville få, hvis de arbejdede som ungarbejdere, betyder, at de i vid udstrækning ser sig selv som frivillige – noget denne handelsskoleelev sætter ord på:

”... Det gode er, at man får lov til at arbejde med noget, der interesserer én i stedet for bare at sætte varer på hylden i Fakta. Det knapt så gode er lønnen! Man har færre timer og timelønnen er dårlig, men som supplement til SU'en er det egentlig OK ... Og så bevarer man også kontakten til en klub, hvor man har brugt rigtig mange timer ... og det er faktisk også OK, at man ligesom kan give noget tilbage ... (Dreng 2.g)

Som det fremgik af afsnit ovenfor falder andelen af elever, der er foreningsaktive massivt i overgangen fra grundskolen til gymnasiet. For en mindre gruppe af elever ser det dog ud til, at de bevarer kontakten til foreningslivet, men blot overgår fra at være aktive udøvere til at indtage roller som instruktører, ledere eller trænere. Udtrykt lidt anderledes: gymnasieeleverne går fra at "gå til noget" til i stedet at "gøre noget" i foreningen!

Fire ud af ti gymnasieelever er frivillige – og to ud af ti er det min. én gang om ugen.

5.7 "Jeg vil lære noget, og så skal det også være fleksibelt ..." – perspektiver på hvad der er vigtigt, når man "går til noget"

Selvom der er en del medlemmer, som forsvinder ud af foreningslivet og de kommunale fritidstilbud i forbindelse med overgangen til gymnasiet, er det også vigtigt at understrege, at ca. halvdelen af gymnasieeleverne fastholder en jævnlig kontakt med foreningslivet i form af medlemskab af den lokale idrætsforening, engagement i spejderpatruljen eller den lokale afdeling af den ungdomspolitiske bevægelse.

Der er mange faktorer, der har betydning for, at man vedbliver med at dyrke – eller påbegynder et engagement i – en organiseret fritidsaktivitet. Det kan f.eks. være en passion for en given aktivitet, en fælles historie med et hold, et ønske om at holde sig i form eller gøre en forskel. Når vi spørger, hvad der er "vigtigt", når man går til noget, peger eleverne helt overordnet på, at det skal være "sjovt", hvilket ikke dækker over, at man skal gå hjem med et smil på læben, men mere en helt generel oplevelse af god kvalitet, et godt fællesskab mv. Herudover betoner eleverne specielt vigtigheden af følgende to elementer:

- * At man lærer noget nyt (82,2 pct.)
- * At der er indbygget en vis form for fleksibilitet i aktiviteten (62,2 pct.)

I lighed med andre undersøgelser (Grube & Østergaard 2016; Jensen & Østergaard 2017; Haugegaard, Jakobsen & Østergaard 2017) indikerer denne undersøgelse en tendens i retning af, at unge i stadig stigende grad går til *noget*, hvor man lærer noget nyt, og at det i mindre grad er vigtigt at gå der sammen med *nogen*. I en verden, hvor man ikke behøver at være "til stede" for at være sammen, ser det ud til, at progression i aktiviteten er særdeles vigtig i forhold til at fastholde unge i de organiserede fritidstilbud. Samtidig efterspørges der også fleksibilitet, fordi de organiserede fritidstilbud kun er én blandt flere arenaer, som man skal have til at passe sammen.

Det kan være vanskeligt at kombinere progression og fleksibilitet – f.eks. indenfor holdsport – men hvis man ikke fremadrettet ønsker at "tabe" stadig flere medlemmer til selvorganiserede aktiviteter, er det

vigtigt at finde gode løsninger i forhold til potentielle modsætninger mellem ”det at blive bedre” og fleksible mødetidspunkter.

Hvorfor fravælges faste aktiviteter?

Når vi stiller spørgsmålet: ”Inden eller kort tid efter du begyndte i gymnasiet, fravalgte du da bestemte faste fritidsaktiviteter?”, svarer 36,1 pct., at de har fravalgt faste aktiviteter fordelt på 30,7 pct. af drengene og 41,1 pct. af pigerne. I 2010 angav 29 pct., at de havde fravalgt en eller flere faste fritidsaktiviteter i forbindelse med, at de begyndte i gymnasiet (Grube & Østergaard 2010), hvilket kunne indikere en tendens i retning af, at foreningslivet mv. i stadigt stigende grad er kommet under pres i forbindelse med, at deres medlemmer møder ungdomsuddannelserne.

Tallet betyder dog ikke nødvendigvis, at gymnasieeleverne fravælger alle faste aktiviteter. For nogen gælder det blot, at de har sorteret lidt i aktiviteterne, så de i høj grad kan hænge sammen med den nye virkelighed, som de skal navigere i.

Når vi spørger ind til *hvorfor*, de fravælger faste aktiviteter, er tid den primære begrundelse – se tabel 16:

	Procent
Det var svært at nå det hele	82,7
For at få bedre tid til lektier/afleveringer	75,3
Jeg kom for sent hjem fra skole til at kunne nå det	37,7
Det passede ikke med mit arbejde	33,2
Havde lyst til at prøve en ny aktivitet	6,7
Det skulle passe med festkulturen i gymnasiet	5,9
Fordi mine nye klassekammerater gik til noget andet	0,7
Andet (Træt af aktiviteten, kunne ikke med instruktøren mv.)	9,3

Tabel 16: Faktorer, der havde betydning for, at jeg fravalgte faste fritidsaktiviteter

Det faktum, at man oplever sig presset på tid, gør, at man vælger aktiviteter fra. Kun sjældent skyldes fravalget selve aktiviteten, eller ”dårlig kemi” med de

mennesker, man møder i forbindelse med, at man dyrker en bestemt aktivitet.

Flertallet oplever at savne både selve aktiviteten og det fællesskab, som knyttede sig dertil (Jensen & Østergaard 2017), men omstændighederne gør, at den arena må ofres for at få mere tid – også selvom det indebærer et farvel til helt unikke oplevelser, som denne pige i 1.g fortæller om:

”... Der har ikke været nogen fest eller noget som helst, der har følt sig lige så godt som at vinde et Danmarksmesterskab, men det hang bare ikke sammen i forhold til skolen at træne så meget, og så må man prioritere det vigtigste. (Pige 1.g)

Specielt de piger, der har været en del af foreningsidrætten, angiver, at det er en lettelse for dem – i en super presset hverdag med mere skolearbejde, længere transporttid, erhvervsarbejde, nye sociale relationer mv. – at de kan komme ud af rutinen med træning flere gange om ugen og kamp eller stævne i weekenden (Jensen & Østergaard 2017).

5.8 Det koster kassen at gå på gymnasiet!

Det er ikke gratis at gå på gymnasiet. Det kræver penge at være en del af det sociale liv – fester, smoothies og kebab! – og det er vigtigt at tjene sine egne penge, så man ikke skal stå til regnskab over for sine forældre.

Fire ud af ti elever arbejder ”flere gange om ugen” (41 pct.), og seks ud af ti (58,7 pct.) arbejder min. én gang om ugen. Pigerne ”erhvervsfrekvens” er lidt højere end drengenes: 44,3 pct. af pigerne arbejder flere gange om ugen, mens det samme gør sig gældende for 37,4 pct. af drengene. Eleverne på handelsskolerne arbejder væsentligt mere end eleverne på STX. På handelsskolen arbejder 65,2 pct. af eleverne min. én gang om ugen, mens tallet på STX er 52,3 pct., hvilket er et markant fald i forhold til 2010, hvor 67,0 pct. af eleverne på STX angav at arbejde (Grube & Østergaard 2010). Gruppen af elever, der står helt uden for ”arbejdsmarkedet” udgøres på HHX af 25,5 pct., mens tallet på STX er 39,2 pct.

Eleverne på HHX er signifikant mere erhvervsaktive end eleverne på STX!

5.9 Selvorganiseret bevægelse prioriteres højere end faste fritidsaktiviteter!

Når vi beder eleverne om at angive, hvilken "fritidsaktivitet", de bruger mest tid på, udgøres "top 3" af følgende:

- * Erhvervsarbejde: 33,9 pct.
- * Selvorganiseret bevægelse: 30,2 pct.
- * Foreningsidræt: 22,1 pct.

De resterende 13,8 pct. angiver at bruge mest tid på musik, politisk ungdomsarbejde, spejder/FDF og "andre aktiviteter".

Når man spørger, hvordan de prioriterer deres fritidsaktiviteter, er det de samme tre kategorier, der udgør "top 3" – dog således, at vi i forbindelse med dette spørgsmål har spurgt ind til prioritering af "faste fritidsaktiviteter", og ikke blot foreningsidræt – se tabel 17:

	1	2	3	4	5
Selvorganiserede bevægelsesaktiviteter	9,0	19,0	31,1	25,6	15,4
Erhvervsarbejde	15,3	16,5	31,1	25,3	11,8
Faste fritidsaktiviteter	30,0	16,1	24,2	17,7	11,9

Tabel 17: Hvad prioriterer du i gymnasiet? (5 = meget højt)

"Selvorganiserede bevægelsesaktiviteter" i fitnesscentret eller på skovstierne prioriteres en smule højere end erhvervsarbejde og markant højere end "faste fritidsaktiviteter", hvilket blot medvirker til at understrege krop/sundhed som en særdeles vigtig identitetsmarkør for unge, og for en gruppe af unge måske reelt det vigtigste "fritidsprojekt".

5.10 Opsamling og perspektivering – det handler om meget mere end blot bold og rafter

Der kommer mange nye bolde i spil, når man begynder på gymnasiet, hvilket betyder, at andre bolde må skydes til hjørne i en kortere eller længere periode – eller måske for altid. Stigende lektiemængde, øget transporttid, fester, erhvervsarbejde mv., og det hele på samme tid, betyder, at en stor gruppe af specielt piger vælger faste fritidsaktiviteter fra:

💡 ... Jeg stoppede til badminton, fordi jeg brugte meget tid på skolen, og det var meget fastlagte tidspunkter, at man skulle træne på, og det passede mig virkelig ikke særlig godt at afsætte fast tid udover skolen ... det kunne jeg ikke ... (Pige 1.g)

Fravalget handler for det store flertal om at skabe plads til andre og aktuelt vigtigere aktiviteter, og meget sjældent om utilfredshed med selve aktiviteten, instruktører mv. Når man spørger eleverne, hvad de mister ved at droppe spejder eller kor, peger de ofte på det unikke fællesskab, de har været del af.

For det store flertal udskiftes aktiviteten og fællesskabet "blot" med andre aktiviteter og fællesskaber. Der er ikke meget refleksion omkring, hvad de får ud af være en del af et fællesskab omkring en fast fritidsaktivitet, hvilke kompetencer det giver, betydningen af det break der opstår, når man laver noget andet end skole, lektier, afleveringer mv. (Jensen & Østergaard 2017). Flertallet af gymnasieelever oplever, at de fravælger en aktivitet, som blot kan erstattes af andre aktiviteter, og ser ikke, at de reelt fravælger et fællesskab, der giver dem afgørende "skills" i forhold til at tage en uddannelse og leve i en verden i hastig forandring.

Italesættelse af det "vigtige" er vigtigt!

Eleverne angiver i vid udstrækning, at de prioriterer det, der er "vigtigt" – noget denne elev sætter ord på:

”... Jeg synes, man har tid til det, man gerne vil tage sig tid til. Så f.eks. hvis jeg gerne vil spille fodbold, så kunne jeg omrokere ... (Dreng 2.g)

En vigtig opgave i foreningslivet består derfor i at italesætte, hvorfor det – i mødet med ungdomsuddannelserne – er **vigtigt** at fortsætte med at dyrke spejder, foreningsidræt, musik mv., som jo ikke "bare" er aktiviteter, men også potentielle dannelsesarenaer og et potentielt frikvarter ...

Hvis man i foreningslivet fremadrettet ønsker at fastholde flere gymnasielever, er det oplagt, at man skal blive langt bedre til at italesætte hvilke studierelevante og menneskelige *skills*, man får ud af at være spejder, spille i et band eller øve den dobbelte saltomortale til gymnastik. Elever skal gøres bevidste om, hvad det er, de vælger fra, når de dropper de faste fritidsaktiviteter, som netop ikke *bare* er aktiviteter, men potentielle, formative og vigtige livsarenaer, der kan være med til at danne dem som mennesker!

Gymnasieelever med anden etnisk baggrund angiver i højere grad end deres etnisk danske klassekammerater at være frivillige!

De fleste undersøgelser tegner et billede af, at unge med anden etnisk baggrund er signifikant mindre engagerede i fritidsaktiviteter end deres etnisk danske klassekammerater (se f.eks. Idan 2016). Noget tyder dog på, at der blandt de unge med anden etnisk baggrund, der går på gymnasiet, er en bevægelse i retning af, at deres fritidsliv i stadigt stigende grad ligner deres klassekammeraters. Således dyrker 60,1 pct. selvorganiseret bevægelse hver uge. 31,2 pct. er jævnligt aktive i foreningsidrætten og 27,2 pct. angiver, at de min. én gang om ugen er frivillige, hvilket er en noget større andel end blandt deres etnisk danske klassekammerater. Ca. halvdelen (53,3 pct.) angiver at have erhvervsarbejde, og brugen af SoMe har næsten samme niveau som hos deres klassekammerater.

Det er ikke enkelt at få dagligdagen til at hænge sammen!

– perspektiver på stress

Der er mange bolde i luften, når man går i gymnasiet – lektier, afleveringer, erhvervsarbejde, fester, fritid mv. To ud af tre elever (65,7 pct.) angiver, at de har svært ved at få hverdagen til at hænge sammen. Lidt flere piger (72,8 pct.) end drenge (58,0 pct.) angiver, at de har svært ved at få tid til det hele.

Selvom det således kan være udfordrende at få tingene til at hænge sammen, er der heldigvis langt færre, der angiver, at de føler sig ”stressede” – se tabel 18.

Det store flertal af gymnasieelever har erfaringer med at føle sig stressede – og næsten halvdelen af pigerne (45,6 pct.) angiver, at de ofte er stressede. Da eleverne i 2010 blev bedt om at svare på et tilsvarende spørgsmål, var der 31,1 pct., der angav, at de ofte var stressede – fordelt på 21 pct. drenge og 37 pct. piger.

Stress defineres forskelligt af eleverne. For nogle af dem er det en oplevelse af at have for travlt, for andre er der tale om såkaldt ”diagnostisk stress”. Uanset hvilken kategori, eleverne tilhører, indikerer udviklingen fra 2010 til i dag, at eleverne oplever at være mere pressede i deres hverdag.

Føler du dig stresset?	Ofte	Af og til	Sjældent/aldrig	Total
Drenge	21,6	47,9	30,5	100
Piger	45,6	46,7	7,7	100
Total	34,2	47,3	18,5	100

Tabel 18: Oplevelse af stress

Næsten halvdelen af pigerne angiver, at de ”ofte føler sig stressede”!

6. Det bliver spændende, men ...

– Perspektiver på fremtidsforventninger!

”Danmarks fremtid tegner lys. Med bæredygtig vækst, som gør Danmark rigere og giver os flere muligheder. Og med arbejdspladser med bedre arbejdsmiljø og mindre nedslidning”. Med dette særdeles positive statement indledte statsminister Lars Løkke Rasmussen den pressemeddelelse, der blev udsendt i forbindelse med nedsættelsen af regeringens disruptionråd, der skal udarbejde strategier for, hvordan Danmark kan klare sig i en stadig mere ”forstyrret” verden (Statsministeriet 2017).

Hvilke tanker gør landets gymnasieelever sig om dét at vokse op i en stadig mere ”forstyrret” verden kendetegnet ved eksponentiel vækst i viden, globalisering og et arbejdsmarked under hastig forandring eksemplificeret ved forudsigelser, der går på, at halvdelen af de jobfunktioner, vi kender i dag, ikke findes i 2030 (AE 2016)? Er de lige så positive som landets statsminister? Ser de en spændende fremtid forude, eller frygter de at tabe kampen om arbejdspladser til robotter, kinesere og indere? Hvad drømmer gymnasieeleverne om på det individuelle plan – er det stadig de klassiske forventninger om et godt job, hus og bil – eller drømmer de om noget helt andet? Det er nogle af de tematikker, der vil blive drøftet i dette kapitel, hvor vi sætter fokus på unge og deres fremtidsforventninger.

6.1 Blinde ambitioner – én blandt flere strategier

Gymnasiet er på én og samme tid en pause fra og en forberedelse til fremtiden forstået på den måde, at man ikke behøver at tage beslutninger om, hvad man skal de næste par år. For den store gruppe elever handler det om at få et karaktergennemsnit, der giver så mange muligheder som muligt – noget denne elev i 2.g sætter ord på:

”... Det handler om mit snit, at det skal være så højt som muligt, og jeg kæmper for det, og det motiverer mig, men jeg ved ikke, hvad jeg skal (efter gymnasiet red.), så jeg må få det snit, som jeg skal have, og så må jeg tage den derfra ... (Dreng 2.g)

Han er – i lighed med flertallet af gymnasieelever – ikke afklaret i forhold til, hvad han skal bruge sit snit til, men han ved, at ”snittet” er en vigtig adgangsbillet til det liv, som han fornemmer konturerne af, men som reelt er under kraftig forandring. På den måde kan man se ham – og rigtig mange andre gymnasieelever – som eksponent for det, man kunne kalde ”blinde ambitioner”. Man går målrettet efter det højeste mulige snit, fordi det giver større valgfrihed på ”uddannelseshylden”, selvom man aktuelt ikke er afklaret med, hvad det høje snit skal bruges til.

Denne pragmatiske strategi om at sikre sig det højeste mulige snit for at holde alle muligheder åbne i en verden i hastig forandring kan være både forståelig og fornuftigt. Dog risikerer denne stræben efter højere karakterer at skubbe nysgerrighed og faglige interesser i baggrunden, både når det gælder undervisning og valg af fag – noget denne pige i 2.g sætter ord på:

”... Det kommer rigtig meget til at handle om at tænke meget strategisk! Hvordan kan jeg – ved mindst muligt arbejde – få de bedste karakter? Hvilke fag er det nemmest at få 12 i? Det bliver meget jagten på det høje snit, der bliver styrende for, hvad man vælger, og ikke så meget, hvad der interesserer én! (Pige 2.g)

Jagten på det høje snit betyder, at gymnasiet for en forholdsvis stor gruppe af elever primært kommer til at handle om at *bestå* med de højeste karakterer, og knapt så meget om at *forstå* og udfordre sig selv.

Den målrettede og afklarede elev

Der er dog en gruppe af elever, der allerede meget tidligt, er afklarede omkring, hvad de skal bruge deres eksamen til. Én ud af fire (23,8 pct.) af eleverne i 1.g angiver, at de ved, hvad de skal efter gymnasiet:

”... Jeg har i mange år vidst, at jeg skal være dyrlæge, så gymnasiet er bare sådan en mellemstation, hvor det har drejet sig om at tage de rigtige fag og få et tilstrækkeligt højt snit til, at jeg kan komme ind ... (Pige 3.g)

Pigen her er gået den lige vej mod det snit, der kan føre hende ind på ”drømmestudiet”, og hun fortæller senere i interviewet, at det virkelig skal gå galt til sommerens eksamen, hvis hun ikke skal have det tilstrækkelige snit til at komme ind. Sådan er det dog ikke alle de ”afklarede”, der har det, for selvom man ved, hvad man vil, kan man sagtens være bekymret:

”... Jeg bekymrer mig for, om jeg kan få de karakterer, jeg skal have, så jeg kan komme ind på den uddannelse, jeg gerne vil, så jeg kan få det liv, jeg drømmer om. Jeg taler ikke med andre om det, fordi det er noget, som er min bekymring ... (Pige 2.g)

For denne elev, der godt ved, hvilken uddannelse hun vil ind på, og som oplever denne uddannelse som adgangsgivende til det liv, hun drømmer om, opleves gymnasietiden som et massivt pres. Hvis ikke hun opnår et tilstrækkeligt højt snit, skal hun ikke bare finde en ny uddannelse – hun skal også gentænke sit liv. Der er nemlig ingen plan B! Og sådan er hun formentlig ikke den eneste gymnasieelev, der har det. Det forekommer, at der er en mindre gruppe elever – oftere piger end drenge – der kun opererer med ét fremtidsscenario:

”... Jeg ved ikke, hvad jeg skal gøre, hvis mine planer ikke lykkes, men jeg prøver at lægge en kæmpe indsats for, at tingene kan lykkes. (Pige 3.g)

At være afklaret skaber retning og giver ro – og så alligevel ikke, fordi der jo også er den mulighed, at man ikke får det nødvendige snit. Og så skal man starte helt forfra med at gentænke nye fremtidsscenerier.

Når den manglende målrettethed giver nyt fokus!

Syv ud af ti elever i 1.g er absolut ikke afklarede om, hvad de skal efterfølgende. For nogen betyder denne manglende afklaring som tidligere anført, at de vælger at gå efter det høje snit, som holder flest mulige døre åbne, mens det for andre betyder, at de får et andet fokus end blot det rent faglige:

”... Jeg er meget i tvivl om, hvad jeg skal rent fagligt. Jeg er ude på alle de her uddannelsesmesser og synes faktisk, det er meget forvirrende. Men her på den korte bane skal jeg have et sabbatår, og så håber jeg, at jeg får et større overblik over, hvad jeg skal. Jeg tror også, at dét at jeg ikke ved, hvad jeg skal, det gør, at jeg ikke er så presset i forhold til, hvad jeg skal have af karakterer. Der er andre i klassen, som ved, de skal være læger, og så skal de jo have det snit, og for dem er det klart karaktererne, der motiverer dem for skolen, men for mig, der ikke ved, hvad jeg skal, er det lidt noget andet, der motiverer mig ... Det er mere mødet med vennerne, og at jeg kan udvikle mig som menneske ... (Dreng 2.g)

For denne elev betyder den manglende afklaring, at hans motivation for at gå i gymnasiet i vid udstrækning bliver relationelt forankret, og at gymnasiet ikke blot bliver et middel til at komme i gang med en uddannelse. Gymnasiet opleves mere som en personlig dannelsesrejse, som skaber et fundament for nye personlige indsigter – og dermed også som et afsæt til at kunne tage det næste skridt i livet.

Hvad skal du så efter gymnasiet? – ét af ungdomslivets mest trælse spørgsmål!

Uanset, om man har helt styr på, hvad man skal efter gymnasiet, eller er helt uafklaret, er det et tema, der fylder i elevernes liv, men som det fremgår af tabel 19, fylder det mere hos nogen end hos andre.

Tiden efter gymnasiet fylder – meget naturligt – mere hos eleverne i 3.g, end hos eleverne i 1.g. Hvad der måske er mere overraskende er, at hele fire ud af ti elever i 3.g angiver, at spørgsmålet om, hvad der skal ske efter gymnasiet, er noget, der ”af og til dukker op” i deres bevidsthed. Det ser dog ud til, at der er en helt naturlig forklaring på dette forhold, nemlig ”sabbatåret”:

	Det fylder meget i mine tanker	Det er noget, der af og til dukker op	Det er noget, der sjældent dukker op	Det tænker jeg ikke over	I alt
1.g	30,8	59,6	8,1	1,5	100
2.g	44,9	48,8	4,4	1,9	100
3.g	56,5	40,2	2,4	0,9	100

Tabel 19: Hvor meget tænker du på, hvad du skal lave efter gymnasiet?

?? ... Jeg tager et sabbatsår, og jeg skal blandt andet til Kina for at prøve noget helt andet, og når jeg får den oplevelse, kan det være, at jeg får et andet syn på, hvad jeg skal, for jeg er meget i tvivl om, hvad jeg skal på den lange bane ... (Dreng 3.g)

Otte ud af ti elever tager et sabbatår – og måske lidt overraskende – lidt flere piger end drenge (Danmarks Statistik 2016). For nogen er det "ufrivilligt", idet de ikke kom ind på den søgte uddannelse, mens det for andre – efter 13-14 år i uddannelsessystemet – er en planlagt pause i et ellers målrettet liv. Udover oplevelser skal pausen bl.a. bruges til at overveje deres videre rejse i uddannelsessystemet.

Pigerne gør sig mange overvejelser – også om tiden efter gymnasiet!

Som det fremgår af tabel 20, fylder overvejelserne omkring fremtiden mere for pigerne end for drengene.

Halvdelen af pigerne angiver, at det fylder meget i deres i liv, og for en gruppe udvikler overvejelserne

omkring fremtiden sig til en reel bekymring – f.eks. illustreret ved denne pige, der går i 2.g:

?? ... jeg bekymrer mig en del for fremtiden, og mine forældre forventer en del af mig. I grunden oplever jeg reelt, at der er så mange valgmuligheder, og det er skræmmende. Jeg bekymrer mig meget, der er så mange ting, man kan, og de valg, man træffer, får store konsekvenser for ens fremtid ... (Pige 2.g)

Der er mange ting på spil, når man overvejer fremtiden: egne forventninger, forældres ofte udtalte forventninger, "samfundets" forventninger, modsætningen mellem de mange valgmuligheder og den enkeltes reelle muligheder, der hænger sammen med karaktergennemsnit osv. Og så er der det scenarie, at man jo kan risikere at vælge forkert, hvilket måske kan være med til at forklare, at kun 39 pct. af eleverne forlader gymnasiet med en vished om, hvad de skal arbejde med eller studere. Uddannelsesvalg er ikke nogen enkel øvelse, og den er ikke blevet nemmere med uddannelsesloftet, for tænk nu, hvis jeg finder ud af, at medicinstudiet alligevel ikke er mig, og at jeg hellere vil være fysioterapeut!

	Det fylder meget i mine tanker	Det er noget, der af og til dukker op	Det er noget, der sjældent dukker op	Det tænker jeg ikke over	I alt
Drenge	36,0	53,6	8,1	2,3	100,0
Piger	48,6	47,6	2,8	0,6	100,0

Tabel 20: Hvor meget tænker du på, hvad du skal lave efter gymnasiet?

6.2 "Det skal nok blive spændende!" – det lange lys på fremtiden ...

Eleverne kan opleve sig udfordrede af, at de i den nærmeste fremtid skal træffe meget konkrete valg om uddannelse, sabbatår, dét at flytte hjemmefra mv., men hvad tænker eleverne om deres egne fremtidsmuligheder, når vi ser lidt længere frem? Det giver tabel 21 en indikation af.

Otte ud af ti elever angiver, at fremtiden nok skal blive spændende – forstået som både udviklende og positivt udfordrende. Der er en mindre, men statistisk signifikant, forskel mellem drenge og piger: 80,5 pct. af drengene er 'enige'/'meget enige' i, at deres fremtid er spændende, mens det "kun" gælder for 75,5 pct. af pigerne. I interviewene gav drengene også udtryk for en noget mere eksplicit positiv tro på fremtiden, f.eks. illustreret ved denne elev, der er ved at være færdig med gymnasiet:

”... Jeg tror og håber, at tingene kommer til at gå smooth herfra, fordi jeg har knoklet for at lægge et godt fundament her i gymnasiet, og læse videre og blive færdig og tjene en masse penge og blive udfordret i hverdagen, og lave noget man godt kan lide (Dreng 3.g)

Fremtiden er dog ikke kun "spændende". For et stort mindretal er fremtiden også et tema, der giver anledning til bekymringer. Forskellen på drenge og piger er her væsentligt mere markant: 30,9 pct. af drengene er 'enige'/'meget enige' i, at deres fremtid bekymrer dem, mens det gælder for 45,4 pct. af pigerne. Når vi spørger pigerne til, hvad det er, der kan bekymre, peger de på en række individuelle forhold, men også mere overordnede tematikker er med til at skabe bekymring:

”... Noget af det, der kan bekymre, er jo, om man f.eks. tager den rigtige uddannelse. Tingene går jo hurtigt, så man kan jo aldrig være helt sikker ... Det kan også godt bekymre, om man kan finde en kæreste, man kan finde ud af at være sammen med i lang tid ... Og så er der jo alle de der "store" ting – terror, global opvarmning og hvad ved jeg ... Det kan man jo næsten ikke holde ud at tænke på ... (Pige 2.g)

Hun kunne godt være én af de tre ud af ti elever – med ligelig fordeling mellem drenge og piger – der peger på, at deres fremtidsmuligheder risikerer at blive påvirket af globalisering mv., eller blandt dem, der er af den holdning, at velfærdssamfundet kommer under pres i fremtiden.

Et mindretal af eleverne (15 pct.) angiver, at de i en verden med mange muligheder oplever at have få muligheder. Med andre ord sidder der i hver gymnasieklasse 3-4 elever, der oplever, at deres muligheder reelt er begrænsede. Når vi ser på, hvad der karakteriserer denne gruppe, kan vi se, at gruppen specielt består af unge med anden etnisk baggrund. I denne gruppe angiver 23,3 pct. at have få muligheder, mens det tilsvarende tal for etnisk danske unge er 13,5 pct.

Unge er mere bekymrede på STX end på HHX 43,1 pct. på STX er 'enige' eller 'meget enige' i, at deres fremtid bekymrer dem. Til sammenligning er det 33,9 pct. af eleverne på HHX. Forskellen kan til en vis del forklares med, at der er flere piger end drenge på STX, og som det tidligere er fremgået, er der en tendens til, at pigerne er mere "bekymrede", når det gælder deres syn på fremtiden.

	Meget enig	Enig	Hverken/ eller	Uenig	Meget uenig	I alt
Min fremtid er spændende	32,2	45,8	19,4	2,1	0,6	100
Min fremtid bekymrer mig	10,0	28,6	27,3	25,3	8,9	100
Min generations arbejdsmuligheder vil blive truet af globalisering/faldende lønniveau	6,6	22,5	54,7	13,0	3,3	100
Min generation vil have svært ved at opretholde nutidens velfærdssamfund	6,6	20,5	45,7	22,3	4,9	100
Jeg oplever, jeg har for få muligheder	3,8	10,8	26,3	43,3	15,8	100

Tabel 21: Hvad tænker du om din fremtid?

	Meget enig	Enig	Hverken/ eller	Uenig	Meget uenig	I alt
Et godt parforhold	69,4	24,2	5,1	0,7	0,6	100,0
Et godt familieliv	65,9	25,4	6,6	1,3	0,8	100,0
Et spændende og udviklende arbejde	61,4	33,0	4,8	0,3	0,5	100,0
Et velbetalt arbejde	54,7	34,6	8,9	1,3	0,5	100,0
Karriere	52,1	37,0	9,4	1,0	0,5	100,0
At få børn	48,1	28,7	16,1	4,6	2,4	100,0
Fortsat at kunne videreudanne mig	28,1	33,1	32,1	4,7	2,1	100,0
Et job i udlandet	23,8	27,9	31,0	12,2	5,1	100,0

Tabel 22: Hvilke drømme har du i forhold til dit fremtidige liv?

6.3 Kærlighed, familie og et godt og udviklende arbejde – perspektiver på det gode liv!

Når man beder eleverne angive betydningen af en række mulige "byggeklodser" til det gode liv, de drømmer om, er det tydeligt, at der ikke er meget, der er "uvigtigt" – se tabel 22.

Antallet af danskere, der lever alene, er voksende, skilsmisseprocenten er på 51 pct., arbejdsmarkedet for nyuddannede er særdeles presset, 50 pct. af de jobs, vi kender i dag, er væk i 2030 osv. – men gymnasieeleverne drømmer alligevel om at kunne realisere det hele! Det kan godt være, at vores "forfædre" eller de "andre" ikke lykkedes, men jeg håber, det lykkes for mig.

Når vi ser på hhv. piger og drenge, har de stort set de samme forventninger i forhold til det "gode liv". De drømmer om at få et velbetalt arbejde, karriere og et job i udlandet, men noget tyder på, at pigerne stiller lidt højere krav til *indholdet* af deres arbejdsliv, og til kvaliteten af parforholdet og familielivet, og de drømmer i højere grad om at få børn – se tabel 23.

I gymnasiet har det store flertal af piger haft som målsætning at præstere på alle arenaer i deres liv – fagligt, socialt mv. – og tallene kunne godt indikere, at de har tænkt sig at anvende denne strategi også på den lange bane.

	Drenge	Piger
Et spændende og udviklende arbejde	56,4	65,8
Fortsat at kunne videreudanne mig	23,4	32,2
Et godt parforhold	59,3	78,4
Et godt familieliv	56,4	74,4
At få børn	41,3	54,1

Tabel 23: Procentdel af henholdsvis drenge og piger, der erklærer sig 'meget enige' i forskellige "delementer", som indgår i det fremtidige liv, de drømmer om.

Karriere og god løn

Elever på HHX drømmer i højere grad om et velbetalt arbejde. 60,2 pct. er 'meget enige' i dette, mens det gælder 49,3 pct. af eleverne på STX. Der er en svag tendens til, at elever på HHX også er mere fokuserede på karriere end elever på STX. 55,8 pct. af HHX-eleverne er 'meget enige i', at de drømmer om karriere, mens det gælder 48,5 pct. af STX-eleverne. Til gengæld er eleverne på STX mere optaget af et godt parforhold: 72,6 pct. af eleverne på STX er 'meget enige' i, at det er vigtigt med et godt parforhold, mens det samme gør sig gældende for 65,8 pct. af HHX-eleverne.

6.4 Opsamling – danske unge er i udgangspunktet optimister – men mest på egne vegne

Hvis man opdeler fremtiden i den "nære fremtid" – tiden lige efter gymnasiet – og den "fjerne fremtid", forstået som den fremtid, der bliver min nutid, når jeg er færdiguddannet, er der ingen tvivl om, at eleverne forholder sig mest optimistisk og ubekymret til den "fjerne fremtid".

Selvom danske gymnasieelever er bevidste om nogle af de globale udfordringer, der kan påvirke den enkeltes muligheder, er de i udgangspunktet overvejende positive omkring fremtiden. Det bliver primært spændende! Dermed lægger de sig lunt i slipstrømmen af deres nærmeste forældre – generationen af såkaldte "millennials" (født 1980-2000), der er blandt de mest fremtidsoptimistiske i Europa. Hvor fire ud af ti unge i det øvrige Europa tror, at de kommer til at have dårligere økonomi end deres forældre, så svarer 55 pct. af de danske unge, at de forventer at blive rigere end deres forældre, og 1/3 forventer også at blive glattere (Deloitte 2017). Dan-

ske unge er i udpræget grad, hvad man kan kalde "individuelle optimister" – og i moderat grad "kollektive pessimister" (Brundstad 1998).

Det forholder sig noget anderledes, når det gælder den "nære fremtid", fordi den hænger sammen med dels, hvordan de "performer" i gymnasiet, dels de valg, de træffer med afsæt i de scenarier, som er mulige på baggrund af deres præstation i gymnasiet. Her oplever de meget mere konkret at skulle håndtere presset i forhold til at levere. Ikke blot et godt fagligt resultat i gymnasiet – udtrykt i deres gennemsnit – men også at træffe et valg omkring uddannelse, som muliggør deres drømme, når det gælder den "fjerne fremtid". Det er ikke noget enkelt projekt, og undersøgelsen indikerer, at flertallet af elever endnu ikke har truffet et valg om videre uddannelse, selvom de tydeligt oplever "samfundets" pres i forhold til netop at træffe et sådant valg. Det er ikke enkelt at være en del af en generation, der vokser op i en verden, hvor det valg, der opleves som rigtigt i dag, kan vise sig at være forkert i morgen, og hvor det ikke længere er sikkert, at man kan vælge om!

Den religiøse dimension fylder ikke meget ...

Debatten omkring religion og religiøse udtryk fylder stadig mere i den offentlige debat, men meget lidt i gymnasieelevernes liv. Når man beder eleverne om at svare på det noget vanskelige spørgsmål "tror du på Gud?", svarer 31,4 pct. 'ja' til dette spørgsmål, 29,4 pct. svarer 'måske', mens 39,1 pct. svarer 'nej'!

Tro og religion fylder generelt meget lidt for danske gymnasieelever i deres hverdagsliv og er kun et vigtigt tema for en meget begrænset gruppe elever – se tabel 24.

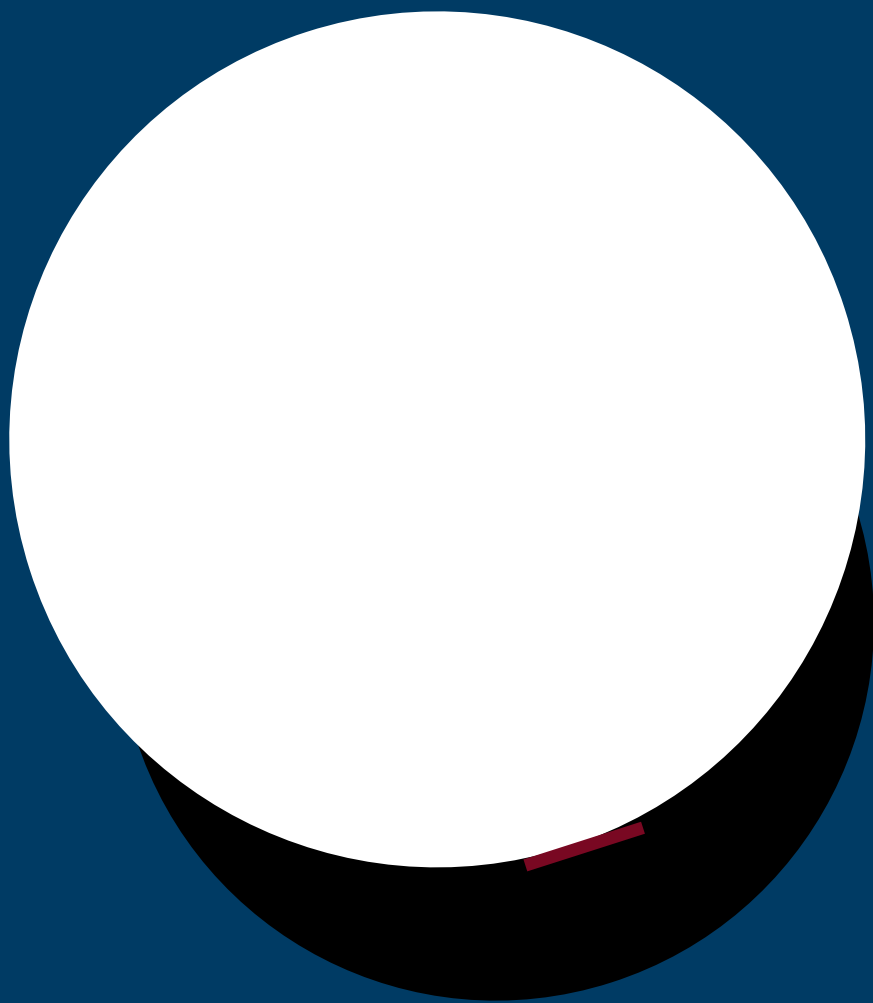
Én ud af fire (25,1 pct.) angiver, at tro har "stor" eller "nogen" betydning for dem, men reelt udgør den gruppe, for hvem tro/religion er en central identitetsmarkør og et pejlemærke i hverdagen, kun 7,3 pct. af landets gymnasieelever, og af dem har 55,8 pct. anden etnisk baggrund end dansk. Det er også blandt denne gruppe af elever, man skal finde de 4,8 pct., der ofte taler om religiøse tematikker.

Hvor vigtig er tro/religion for dig?	Det har stor betydning for mig	Det har nogen betydning for mig	Det har mindre betydning for mig	Det har ingen betydning for mig
Dreng	8,1	14,1	37,7	40,0
Pige	6,5	21,2	49,0	23,3
Total	7,3	17,9	43,7	31,2

Tabel 24: Hvor vigtig er tro/religion for dig?

Det religiøse er en central identitetsmarkør for en meget lille gruppe af gymnasieelever!

7. Når livet leves i spændingsfeltet mellem længslen efter ægthed og søgen efter succes – og om behovet for at kunne slå en baglæns saltomortale!

”*Livet mitt skal være ekte. Selvom det noen ganger er helt for jævlig, så er det mye bedre nå enn å være fake og kedelig. Det er litt sån klisjé å si, men man vet aldri hvem som er død i morra. Og om du tror på Allah eller Jesus eller evolutionsteori eller paralleluniverser, så er der bare én ting, egentlig, som vi vet helt sikkert: at livet er nå. (Isak i SKAM, sæson 3, episode 10)*

Med en unik blanding af “real live”-opdateringer, social media-profiler og videoklip har tv-serien SKAM skabt et univers, hvor man som ung let kan identificere sig med hovedpersonerne og spejle sig selv i deres liv og valg. I sidste episode i sæson 3 udtaler Isak, at livet skal være ægte. Det vil formentlig virke rigtigt på de fleste – selvfølgelig skal livet være ægte og leves nu. Det står bare i skærende kontrast til, hvordan livet leves og opleves af en stor del af de danske gymnasieelever – noget denne elev i 2.g giver udtryk for:

”*... succes er vigtigt for mig. Jeg synes bare, at den her ungdom er bygget op omkring, at man skal være perfekt, og man skal klare sig godt i skolen, være fed med vennerne og være sød ... det lykkes ikke altid, og man er ikke altid sig selv med venner, fordi man forsøger at være noget, som man ikke altid er ... man er vel i grunden bange for, at de ser, hvordan man virkelig er og har det ... (Dreng 2.g)*

Spændingen mellem at livet skal være ægte og følelsen af, at man i sociale sammenhænge forsøger at være noget, man ikke er, er en menneskelig hovedudfordring, som danske gymnasieelever også

kæmper med. I vores samtaler med dem peger de ofte meget indsigtfuldt på den udfordring, det er, at stræbe efter at leve autentisk med integritet, samtidig med, at man forsøger at passe ind i en kultur og i nogle sociale sammenhænge, hvor man er i tvivl om, hvorvidt den, man i virkeligheden er, ville have en chance for at blive accepteret af de andre.

Eleverne er gode til at italesætte den spænding, de oplever mellem ønsket om at være en ”succes” på den ene side og lysten til at blive anerkendt og set som den, man er på den anden side. Denne længsel efter autenticitet italesættes især blandt de ældre elever, der dermed illustrerer et af livets mange indbyggede dilemmaer – som ikke er forbeholdt gymnasieelever – nemlig behovet for at høre til og samtidig intuitivt have fornemmelsen af, at man går på kompromis med noget, som man måske ikke helt ved hvad er.

7.1 Friends – at være en del af en relationel præstationskultur med en høj grad af eget ansvar!

De venner man får på gymnasiet er nogen, som man selv har valgt og fundet sammen med. Man deler ikke en lang fælles historie, som man gjorde med sine folkeskolevenner, men man har måske fundet sammen om fælles interesser, holdninger eller lignende. Alligevel – eller måske netop derfor – er gymnasielevenskabene skrøbelige. De opstår og skal udvikle sig i, hvad man kan betegne som en *relationel præstationskultur*, hvor det gælder om at være en succes både fagligt og socialt. For den citerede elev

fra 2.g handler det om at vise, at man både har styr på det faglige og er ”fed med vennerne”, uanset om det afspejler en indre virkelighed eller ej.

Når man kigger i synonymordbogen er et andet ord for succes ”et tilløbsstykke”, og for en gruppe af elever er man netop en succes, hvis man som person er ”et tilløbsstykke” – altså én de andre ønsker at være sammen med! Er man ikke et tilløbsstykke, er man uden for fællesskabet, for fællesskaber i gymnasiet er kendetegnet ved ikke at fravælge men at tilvælge. Du er i udgangspunktet ude, og herfra kan du kæmpe dig ind. Det sætter denne pige fra 2.g ord på:

?? ... På gymnasiet er du grundlæggende set alene, og du er selv ansvarlig for at komme med i en gruppe. Grupper åbner sig ikke bare. Du skal selv mase dig ind i fællesskabet ... Dem, der ikke formår det, har det svært på gymnasiet, for der er ikke nogen, der kommer og samler dem op ... (Pige 2.g)

At være en succes i et fællesskab uden historie kræver, at man gør noget – at man træder frem. Det er ikke ”nok” blot at være nogen ... Heri består det skrøbelige. Venskaberne udfoldes således i et spændingsfelt, hvor vennerne er en slags familie, man selv har valgt, samtidig med, at de er skrøbelige figurer, som kun er der, så længe man præsterer. Gør man ikke det, er man ”ude”. Og det er måske her, man skal kigge efter de 10,9 pct. af pigerne, der angiver ikke at have nogle meningsfyldte sociale relationer – de formår ikke at mase sig ind.

7.2 Festen – et frirum til at være sig selv

De fleste gymnasieelever er på forhånd klar over, hvilken festkultur, som venter dem i gymnasiet. Alkoholen og festerne bliver brugt som en ramme for unges identitetsprojekt. De oplever, at festen skaber et frirum, hvor de kan være sig selv, og hvor de har modet til at interagere med andre, som de ikke kender. Det er her, nye relationer kan opstå, fordi der findes andre sociale regler end i klasseværelset. Det er også til festen, at man ved hjælp af alkoholen kan slippe kontrollen, og det kan være et kærkomment modstykke til den ellers meget kontrollerede hverdag med skolegang, fritidsarbejde/-aktiviteter og afleveringer.

Ifølge informanterne er festen også der, hvor især en gruppe af drenge åbner op for andre og mere skrø-

belige sider af sig selv. Efter at have indtaget alkohol får de mod til at indgå i samtaler, som ikke kun handler om, hvad vi laver, men også om hvem vi er og, hvordan vi har det.

For flertallet af gymnasieelever er festen der, hvor man er sammen i traditionel forstand – forstået som ”tilstedeværende”. Som konsekvens af en presset kalender med mange aktiviteter er samværet med vennerne i vid udstrækning forlagt til sociale medier og til weekenden. Festen bliver dermed et centralt omdrejningspunkt for udviklingen af de dimensioner af venskabet, der ikke kan udledes i den daglige interaktion i klasseværelset eller på snapchat.

7.3 Forældre og andre ”voksne” er på sidelinjen

I overgangen til gymnasiet trækker det store flertal af forældre sig fra uddannelsesstederne – dels på opfordring, dels fordi det store flertal af forældre har stor tillid til deres børns evne til selv at styre gymnasieprojektet med alt, hvad det indebærer. De spørger stadigvæk ind til hverdagen, men de er langt mindre engagerede i deres børns uddannelse, end de var i grundskolen.

Flertallet af elever efterspørger da heller ikke deres forældres engagement i hverken skoleprojektet eller i andre områder af deres liv – og eleverne oplever det, at forældrene trækker sig, som en naturlig del af deres eget projekt med at blive ”voksne”.

Syv ud af ti elever angiver, at de har andre ”sekundære” voksne, som de kan drøfte nogle af de tema-tikker med, som de ikke ønsker at snakke med deres forældre om, men det er i praksis kun tre ud af ti, der benytter sig af muligheden.

Gymnasieprojektet bliver dermed et projekt, der skal håndteres på egen hånd – evt. med inspiration fra vennerne, som forstår én, fordi de er samme sted i livet, men som netop derfor ikke nødvendigvis har flere svar end én selv.

Hvis man ser på elevernes trivsel, tyder noget på, at man som gymnasieelev godt kunne have brug for, at der en gang imellem var en ”voksen”, der tog fat i én og skabte det ”rum for refleksion”, hvori de unge kan forholde sig til spørgsmål om, hvad det er for et liv, de ønsker, og hvordan de undgår at blive en del af den statistisk, der viser, at 1/3 af eleverne i gym-

nasiet er stressede? I stedet for at gentage ”lamme” forældrespørgsmål fra grundskolen om, *hvad* eleverne har lavet i skolen, skulle forældrene måske til at spørge ind til ”*hvorfor*” og ”*hvordan*” – med andre ord skulle forældrene stille nogle spørgsmål, der ligger op til personlig refleksion omkring, hvad der er vigtigt for den enkelte unge. Er det kun vigtigt for mig at være ”et tilløbsstykke” – eller er det lige så vigtigt for mig at være ”et livstykke” – forstået som en livsglad person, der har fundet en god balance mellem at gøre og at være?

I en relationel præstationskultur kan man ikke forvente, at der er plads til disse spørgsmål! De kræver ofte andre arenaer, hvor der er mindre på spil – hvor relationen er givet. Det kunne være forældre, søskende, bedsteforældre og andre, hvor relationen i udgangspunktet ikke er skrøbelig og til forhandling.

Det er oplagt, at forældre og andre ”voksne” bør kaste forsigtigheden over bord og insistere på at stille spørgsmål til ”gymnasieprojektet”, der kan medvirke til, at den enkelte elev bliver bedre til at håndtere og forvalte det pres, som mange oplever i gymnasiet. Det er vigtigt at understrege, at det ikke handler om, at de voksne skal tage styringen! Men derfor kan de godt blive bedre til at hjælpe de unge til at finde ud af, hvordan de selv tager styringen ved at skabe et rum for en grundlæggende refleksion, hvor man kan drøfte spørgsmål som f.eks. ”Hvad er det egentlig, der er vigtigt for mig og hvorfor?”.

7.4 Fremtiden bliver spændende – måske!

Danske gymnasielever er grundlæggende optimister – otte ud af ti forventer, at fremtiden bliver spændende og udfordrende på den gode måde. Optimismen er dog ikke udelt og fire ud af ti angiver således, at de også synes, at fremtiden virker ”skræmmende”. En mindre gruppe på 16 pct. møder fremtiden med den tilgang, at de kun oplever at have meget begrænsede muligheder.

Flertallet af danske unge er i udpræget grad, hvad man kan kalde ”individuelle optimister” – og i moderat grad ”kollektive pessimister”. Deres fremtidsforventninger kredser i vid udstrækning om et godt og spændende job, hus, familie, og flertallet har en forventning om, at de nok skal lykkes med disse projekter, selvom de også er bevidste om, at globa-

lisering og disruption kommer til at påvirke fremtidens arbejdsmarked.

De er i vid udstrækning opmærksomme på de udfordringer, der er omkring klimakrise, udfordringer omkring flygtninge mv., og de er bevidste om, at disse udfordringer potentielt kan være med til at ændre rammerne for deres liv. Men det rækker ikke ved den kendsgerning, at danske unge er blandt de mest fremtidsoptimistiske i Europa.

7.5 Fritidsarenaen er i opbrud

Overgangen fra grundskole til gymnasiet betyder store forandringer i forhold til elevernes fritidsaktiviteter. Hvor fritidsaktiviteten tidligere var det primære omdrejningspunkt, som de unge også brugte klart mest tid på (Grube Juhl & Østergaard 2016), sker der i gymnasieårene et skifte i retning af, at fritidsaktiviteten bliver sekundær eller tertiær.

Undersøgelsen viser, at gymnasieeleverne bruger mest tid på følgende tre aktiviteter i fritiden:

- * **Erhvervsarbejde** (33,9 pct.): Det koster penge at gå på gymnasiet, så for de 16-17-årige er det sjældent til forhandling at have et job.
- * **Selvorganiseret bevægelse** (30,2 pct.): De er vokset op med en massiv sundhedsdiskurs og nogle kropsidealer, der kræver, at man træner. Siden 2010 er der sket en fordobling af elever, der dyrker selvorganiseret idræt i deres fritid.
- * **Foreningsidræt** (22,1 pct.): Andelen, der dyrker foreningsidræt, falder fra 63,0 pct. i grundskolen til 43,9 pct. i gymnasiet.

Denne ændring afspejler nye prioriteringer i deres liv! Når vi spørger specifikt ind til, hvorfor de fravælger f.eks. foreningsidræt, handler det om at skabe plads til andre aktiviteter og meget sjældent om utilfredshed med selve aktiviteten, instruktører mv.

Når man spørger eleverne om, hvad de mister ved at droppe spejder eller koret, peger de ofte på det unikke fællesskab, de har været en del af. For det store flertal udskiftes aktiviteten og fællesskabet ”blot” med andre aktiviteter og fællesskaber. Der er ikke meget refleksion omkring, hvad de får ud af at være en del af et fællesskab omkring en given fast fritidsaktivitet, hvilke kompetencer det giver, eller hvilken betydning det har at få et break fra skole, lektier, afleveringer mv.

Hvis man i foreningslivet fremadrettet ønsker at fastholde flere gymnasielever, er det oplagt, at man skal blive langt bedre til at italesætte, hvilke såvel studierelevante som menneskelige kompetencer, man får ud af at være spejder, spille i et band eller øve den dobbelte saltomortale til gymnastik, således at eleverne er helt bevidste om, hvad det egentlig er, de vælger fra – at det ikke blot er en aktivitet, men en potentiel central, formativ og vigtig livsarena, der kan være med til at danne dem som mennesker og gøre dem klar til livet i en verden i hastig forandring!

At finde vej i ukendt terræn sammen med resten af patruljen, arbejde med at finde den helt rigtige lyd i bandet eller slå en baglæns saltomortale er nemlig meget mere end blot en aktivitet. At slå en baglæns

saltomortale kræver modet til at turde slippe jordforbindelse, viljen til at turde forsøge mange gange og fejle før det lykkes og tilliden til, at der er nogle, der griber én, når man kikser. Nogle vil kalde det basale implicitte gymnastiske færdigheder – andre vil kalde det 21st Century Skills – nemlig det at turde være ude af sin *comfort zone*, have modet til at eksperimentere og evnen og viljen til at arbejde sammen!

Foreningslivet skal blive bedre til at italesætte, hvad det er, man kan – ikke blot for foreningslivets egen skyld, men også de for unge tryghedssøgende gymnasieelevers skyld. De ved det ikke nødvendigvis, men de har brug for at lære at slå nogle flere baglæns saltomortaler!

8. Litteraturliste

- Brown & Brene (2013): *Daring Greatly*, Penguin books, Houston
- Brundstad, P. (1998): *Ungdom og Livstolkning*, Tapir Forlag, Trondheim
- Baumann, Z. (2000): *Savnet Fellesskab*, Cappelen Akademisk Forlag, Oslo
- Christensen, C. M. (2015): *What is Disruptive Innovation?* Harvard Business Review December 2015
- Deloitte (2017): *The Deloitte Millennial Survey 2017* (Rapport)
- Giddens, A. (1996): *Modernitet og selvidentitet*, Hans Reitzels forlag, København
- Grube, K. & Østergaard, S. (2010): *Jeg har brug for et break!* Ungdomsanalyse.nu, Frederiksberg
- Gundelach, P. og Jarvinen, M. (2006): *Unge, Fester og Alkohol*, Akademisk Forlag, København
- Grube Juhl, K. & Østergaard, S. (2016): *Ung i en præstationskultur*, Ungdomsanalyse.nu, Frederiksberg
- Haugegaard, S.; Jakobsen, C. & Østergaard, S. (2017): *Det vigtigste er at blive bedre*, Rapport til Mary-fonden.
- Ibsen, B. m.fl. (2015): *Pigers idrætsdeltagelse*, rapport udarbejdet for Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, SDU.
- Jensen, S. & Østergaard, S. (2017): *"Man skal jo bare gøre det bedste man, alle de steder man kan"*, Delrapport i forbindelse med projektet: Gode idrætsmiljøer for piger", Center for Ungdomsstudier. Frederiksberg.
- Larsen, J. & Jensen, S. (2014) *Unge etniske minoriteter og nudanskhed – lejre, identitetsarbejde og dobbelte bevidstheder*, CBS Open Journals
- Lasgaard, M. (2007) : *Ungdomsliv på egen hånd* i Wiborg, A.: *Der er jo bare ikke rigtig nogen – en antologi om unge og ensomhed*, Ventilen, København
- Liversage, A. & Christiansen, C. (2017) *Etniske minoritetsunge i Danmark. En undersøgelse af årgang 1995*, SFI, København.
- Pedersen, J. & Hviid, A. (2015): *Forstå fremtiden – hvad betyder eksponentiel acceleration for dig?* Peoples Press, København.
- Schulz-Hansen, S. (2011): *Årgang 2012*, Informations Forlag, København
- Østergaard, S (2015): *Bliv klog på unge*, DIF, Brøndby.

CENTER FOR UNGDOMSSTUDIER
www.ungdomsanalyse.nu